

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

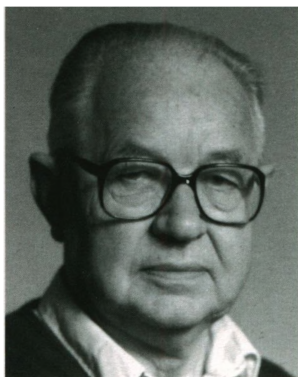
Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Erling Petersen

Brigadéren på Rønnebæksholm

Erling Petersen, født i Kyse ved Næstved 20. febr. 1916, søn af gårdejer Peter Petersen og hustru Alvilda, f. Christiansen. Medhjælper hjemme på fødegården 1930-34, elev på Kerteminde folkehøjskole med forberedelse til seminariet 1934-36, på Elbæk lærerskole 1936-37 og 1937-41 på Silkeborg seminarium. Blev 1937 gift med Kirsten Abildgaard. - Efter et par år som vikar ansat som førstelærer ved Kongsted Borup skole i nærheden af Fakse fra 1. okt. 1944, blev fire år senere ansat ved Sandby skole vest for Holbæk, var 1955-67 førstelærer i Sandved mellem Næstved og Slagelse og efter den tid overlærer ved Fuglebjerg skole med afsked 1979. Har udover skolegerningen haft flere bestyrelsesposter, bl.a. i Sønderjydsk forening for Fakse og omegn og i Liberalt oplysningsforbund i Kundby sogn. Fra 1959 til 1989 bestyrelsesmedlem i Historisk samfund for Sorø amt, var i hele perioden med i årbogens redaktion, de sidste tyve år som ansvarshavende redaktør. Har desuden været medlem af Haarslev menighedsråd og Haarslev Ting Jellinge sogneråd. Ud over de anførte bøger og en række kronikker i Flensborg Avis og den liberale presse er en mængde lokalhistoriske artikler offentliggjort i de amtshistoriske årbøger for Sorø, Præstø, Holbæk og Vejle amter samt i Personalhistorisk Tidsskrift og »Fortids veje«. Af disse artikler blev afhandlingen »Didrik Grubbe« i 1965 belønnet med Dansk historisk Fællesforenings årbogspris.

Brigadéren på Rønnebæksholm

Erling Petersen

Brigadéren på Rønnebæksholm

Brigadéren på Rønnebæksholm

© copyright 2004 Erling Petersen

Bogen er sat med Times New Roman og trykt hos Handelstrykkeriet i Odense

Forlaget Fuglebjerg

ISBN 87-985689-4-9

Omslag: Akvarel af Kirsten Petersen

*Et lille stykke fortid
tilegnet slægtens fremtid:
mine børnebørn!*

Nogle indledende bemærkninger

I årene efter 1964 var dén, der skriver dette, stærkt optaget af at granske i de gamle tingbøger fra Vordingborg rytterdistrikts birk i åremålet 1721-25. Det var et besværligt, men meget givende studium. På dét tidspunkt var det endnu muligt at få xeroxkopier fra tingbøgerne, således at jeg kunne sidde herhjemme og forske i disse gamle bøger.

Det var naturligvis meget fængende at sidde med disse kopier, og det gav stof, dels til nogle artikler i de amtshistoriske årbøger og dels til en lang række små lokalhistoriske opsatser, som gennem godt en halv snes år blev offentliggjort om lørdagen i Næstved Tidende på en speciel side med titlen »Lørdagspotpourri«.

En del af dette stof blev siden bearbejdet og arbejdet sammen til større afsnit, som i efteråret 2002 udkom som bog under titlen »Søde ord og dyre løfter«. Restoplaget af denne bog blev senere overdraget til »Historisk Samfund for Præstø amt«, hvor den formentlig nu kan erhverves.

Under disse studier af tingbogen for Vordingborg rytterdistrikts birk var der i nogle år ét navn, jeg ofte stødte på, nemlig navnet på en adelig herremand, som hed Niels Mund, og som takket være et par forvorpne sønner af hans andet ægteskab ikke havde det for muntert i sine sidste leveår. At et par adelige junkere åbenbart også havde en vis dårlig indflydelse på disse to sønner, gjorde langtfra sagen bedre.

Om denne hæderlige gamle kriger, Niels Mund, og hans to lidet hæderlige sønner, der efter deres fars død i løbet af næsten ingen tid måtte forlade Rønnebæksholm så godt som tomhændede, handler efterstående beretning, som næppe efterfølges af flere. Den er skrevet for mere end 30 år siden og indsendt til en amtshistorisk årbog, men var for lang. Den er i den forløbne vinter omarbejdet og tilføjet en del nyt (gammelt) stof.

Fuglebjerg, vinteren 2003-04.

Erling Petersen

De to hovedgårde i Rønnebæk sogn ved Næstved, Rønnebæksholm og Grevensvænge, kom i sidste halvdel af 1500-tallet i den pommerke adelsmand, Caspar Paslicks besiddelse. Han var i de sidste år af Christian den Tredies regeringstid trådt i dansk tjeneste og havde efterhånden opnået en ikke helt ringe indflydelse. I tidens løb erhvervede han sig en del jordegods, men det gik her, som det så ofte går, at efter en samler kommer en spreder. På forholdsvis få år lykkedes det hans sønnesøn, Knud Paslick, at sætte alt dét overstyr, som hans farfar havde samlet. Allerede i 1637 måtte han sælge Grevensvænge til sin hovedkreditor, admiral Pros Mund, søn af Niels Mund til Birkevold i Norge. Pros Mund faldt 1644 i slaget ved Kolberger Heide, men allerede det følgende år overtog hans enke, fru Edele Urne, også Rønnebæksholm, hvis samlede hartkorn i 1662 blev anslået til 263 tdr. Selve hovedgården med tilliggende skov var ansat til 64 tdr., således at det samlede bøndergods androg ialt 199 tønder hartkorn.⁽¹⁾

I sit ægteskab med Pros Mund havde Edele Urne tre børn: en datter, Thale Mund, der ved sit giftermål i 1670 med løjtnant Joachim Christopher Steensen fik Grevensvænge som medgift, og to sønner, nemlig Johan Mund, der dog døde allerede 1652, og Niels Mund, der vistnok var født dét år, hans far døde. Han var i hvert fald endnu i 1657 så ung, at han havde skolemester, for just dét år optrådte han og skolemesteren sammen som faddere ved en dåb i Rønnebæk, ja, han skal ydermere allerede i 1648, da han kun var fire år gammel, have været indskrevet som fadder ved en dåb i Næstved.⁽²⁾

Den anden januar 1662 blev Niels Mund antaget som page hos prins Christian, Frederik den Tredies ældste søn, og denne ansættelse blev for ham springbrættet til en lang militær karriere. I 1670 blev han kornet ved major Trolles kompagni ved første sjællandske nationale rytterregiment og avancerede fem år senere til løjtnant. Under den skånske krig 1675-79 kom han rigtig i ilden og blev i slaget ved Halmstad den 17. august 1676 taget til fange af svenskerne.⁽³⁾ I 1677 blev han udvekslet og udnævntes senere samme år til ritmester ved første fynske nationale rytterregiment. I 1685 avancerede han til

major, og fire år senere blev han oberstløjtnant. Endelig, i 1701, blev han udnævnt til oberst.⁽⁴⁾

Men inden da havde Niels Mund erfaret, at det ikke altid var nødvendigt at drage østensunds for at komme i en slags krig, blot han løb på folk, der var krigeriske nok. I februar 1689, just dét år, han var blevet oberstløjtnant, kom han i al fredelighed agende fra København hjem til Rønnebæksholm, og da han fra Køge kørte uden om Sædder, lod han kuskene køre gennem en enghave, hvor der var dannet en bred kørevej gennem sneen, og mens de kørte dér, kom Lars Jyde løbende fra Sædder by med en høtyv i hånden, og i hælene på ham fulgte en midaldrende mand, som var bevæbnet med en slagel fra en plejl.

Niels Mund mente, med god grund, at penge til en kande øl nok ville berolige de to mænd, men det ville Lars Jyde ikke høre tale om. Han løb hen, greb fat i tømme og tog hovedstolen af begge heste. Oberstløjtnanten prøvede at tale ham til fornuft, men Lars Jyde ville intet høre. Han *ville* i strid med dem, så han og den anden mand tog

Grevensvænge set fra nord.

Efter »Danske slotte og herregårde 5« - 2. udgave.

selerne af hestene og sagde drillende: »Kør så, enten frem eller tilbage, hvorhen I vil!« Derpå gik de deres vej med seletøjet.

Niels Mund sendte så kusken efter dem og bød dem otte skilling for at få seler og tømmer igen, men det var altsammen forgæves. Så gik han selv derhen og forklarede, at han rejste i kongens ærinde og tjeneste, men dét kerede Lars Jyde sig slet ikke om. Han stak høtyven i jorden, kastede skidt og skarn efter oberstløjtnanten og truede med at slå ham for panden, men da han løftede høtyven, som om han ville lade handling følge på ordene, greb en af byens karle ind og holdt Lars Jyde fast, så han ikke kunne slå.

Så stilnede Lars Jyde en kende af og sagde: »Så kom med de otte skilling!« - »Dem har jeg jo budt dig længe,« sagde Niels Mund. - »Javel«, sagde Lars, »giv så hid, så tager jeg dem - for en krigs skyld!«

Men da Lars havde fået sine otte skilling, knipsede han dem op i luften og råbte: »Så lidt regner jeg jeres otte skilling, havde det ikke været for en krigs skyld!«

Derefter fik kusken seletøjet, og oberstløjtnanten kunne uden videre forhindringer age hjem til Rønnebæksholm, mens den stridbare Lars Jyde, der velsagtens enten var fuld eller stædig, den 25. februar, som var en mandag, måtte stande i rette på Hammer herredsting.⁽⁵⁾

Det kan ikke med sikkerhed siges, hvornår Niels Mund overtog Rønnebæksholm⁽⁶⁾, men da hans moder, ifølge Franziska Carlsens bog om Rønnebæk sogn, døde omkring 1667, må overtagelsen af godset have fundet sted umiddelbart derefter, og han var i hvert fald herre på gården før den 8 marts 1669, idet et tingsvidne af denne dato oplyser, at Niels Mund til Rønnebæksholm nogle måneder i forvejen havde overtaget dén gård i Snese sogn og by, som tidligere havde tilhørt gøngenhøvdingen Svend Povlsen.⁽⁷⁾

Omkring 1670 blev Niels Mund gift med Birgitte Marie Steensen, datter af landsdommeren på Langeland, Vincent Steensen, der faldt under forsvaret af øen i 1659, og hans frue, Anne Holck. Hun fødte ham fem børn, hvoraf to sønner døde som små. Sønnen Henrik, der var løjtnant i rytteriet, faldt i slaget ved Höchstädt den 13. august

1704, hvor de forenede tyske, engelske, hollandske og danske tropper under prins Eugén og Marlborough besejrede den franske og bayerske hær. Den anden søn, Pros Mund, faldt ved Helsingborg den 10. marts 1710. Datteren Edel Urne Mund, født 1675, blev som tyveårig gift første gang med Erik Vind til Øllingsøgård på Lolland, anden gang med landsdommer Erik Storgaard og tredie gang med kancelliråd Jørgen Rudolph Müller.

Birgitte Marie Steensen døde i maj 1694, og den 17. april året efter blev Niels Mund på Frydendal gift med med Dorothe Rantzau, født 1673, datter af Frantz Rantzau til Estvadgård og Helle Urne. Dette ægteskab blev velsignet med to sønner, Johan Rantzau Mund, født 1696, og Frants Mund, der var et år yngre, begge blev de døbt i Rønnebæk, men hvad de to kom til at øve af bedrifter, ja, de blev øvet på et ganske andet felt end dét, de ældre halvbrødre havde bevæget sig på.⁽⁸⁾

Niels Mund boede i sit andet ægteskabs tid fast på Rønnebæksholm, men i 1709 måtte han påny drage i felten, da budskabet om Carl den Tolvtes nederlag ved Poltava forledte Frederik den Fjerde til at gøre et forsøg på at vinde Skåne tilbage til Danmark. Om han var med på slagmarken, vides ikke, men han var i hvert fald en tid med hæren i Skåne, for hans kammertjener førte i 1710 sin herres tøj med sig tilbage fra Skåne og hjem til Rønnebæksholm. Efter slaget ved Helsingborg samme år, hvor den eneste tilbageværende søn af første ægteskab faldt, blev Niels Mund afskediget med titel af brigadér. Siden trak han sig tilbage til sin gård, hvor han levede i endnu 13 år.⁽⁹⁾

Han kom dog ikke til at ligge på den lade side i sine sidste leveår, for der var rigeligt at se til hjemme på Rønnebæksholm, hvor han og hans hustru fik hænderne fulde ikke bare med den daglige drift af godset, men nok så meget med opdragelsen af de to sønner, der vistnok satte forældrene adskillige grå hår i hovedet.

De største vanskeligheder, Niels Mund kom ud for, mødte han dog i naboskabet med købstaden Næstved. I årene fra 1676 til 1702 havde han købt tre vænger på Næstved overdrev, og han havde i samme åremål jævnligt været i strid med byens borgere, dels om græsningen

i vængerne, dels om græsningen ved Rønnebæksholms møllesø, der i årenes løb var blevet mindre og mindre. Han mente, at han havde ret til at afpæle søens oprindelige flademål, men både Næstved og Herlufsholm satte sig imod det, så der blev ingen bukser af dét skind.

I 1712 prøvede Niels Mund så igen at få søen indhegnet. Der havde nemlig i 1710 været slagsmål og stor ballade mellem folk fra Næstved på den ene side og ridefoged Jens Smidt fra Rønnebæksholm og hans folk på den anden side. Det medførte, at Mund anlagde sag mod de pågældende borgere, idet han ydermere klagede over, at de ulovligt havde hugget gærdsel i hans skov, Hestehaven, men da borgerne bøjede af, standsede brigadøren sin proces.

Tingene tilspidsede sig imidlertid, både hvad angik beboerne i Niels Munds vænger og med hensyn til græsningen samme sted, og det hele udviklede sig til en sag, der først blev behandlet af en kommission og senere af Næstved indanket for højesteret, men det skaffede ikke ro om overdrevet og heller ikke fred mellem Niels Mund og Næstveds borgere. Højesterets kendelse faldt i 1717 og gav stort set brigadøren medhold, men i juli 1723 blev han atter stævnet til bytinget, fordi han havde ladet græsset slå på den gamle søbund. I løbet af de år, der var gået, var søen tørret helt ud og omdannet til eng. Tilbage var kun en rende, der førte vand til Rønnebæksholms mølle, og som ikke var bredere, end at folk uden besvær kunne springe over den. Borgerne lod dog sagen falde, men spektaklerne mellem herskabets på Rønnebæksholm og naboerne i Næstved og Herlufsholm fortsatte og kom siden til at koste en senere ejer af gården mange kvaler.

Niels Mund stod på sin ret, når han fandt det betimeligt, også i forholdet til sine nærmeste undergivne, bønderne, der var fæstere under Rønnebæksholm, og i de tilfælde, hvor det gjaldt om at sikre sig de vornede karle, han mente at have rettighed over, var han særdeles ihærdig for at få sin ret slået fast. Det er tidligere nævnt, at Niels Mund omtrent samtidig med, at han havde overtaget Rønnebæksholm, også havde erhvervet dén gård i Snesere, som Peder Hansen en tid havde haft i fæste, og som Svend Povlsen dengang var ejer af. Peder Hansen havde en søn, Tiel Pedersen, som var født der i gården,

og til ham havde Svend Povlsen den 24. september 1666 solgt et fri-brev, så han ikke kunne tvinges til at pleje vornedpligt. Niels Mund agtede imidlertid ikke uden videre at give slip på ham og stævned ham derfor til Hammer herredsting den 3. april 1677, men den gamle gøngenhøvding gav selv møde på tinge og vedstod sit frihedsbrev til Tiel, så Niels Mund nødtes til at afstå sagen. I maj 1691, efter at Svend Povlsen forlængst var gået til sine fædre, gjorde han et nyt forsøg på at få krammet på Tiel, men med samme magre resultat. Den éngang afsagte kendelse skulle stå ved magt.⁽¹¹⁾

Det blev ikke sidste gang, brigadéren forsøgte at hævde sine vornedrettigheder, og dét var han forøvrigt også i sin gode ret til, eftersom han jo var dén, der skulle svare til de kongelige skatter af bøndergodset, enten det var bortfæstet, eller det lå øde, men det kunne nu også hænde, at han udstedte frihedsbrev til en vorned, der gerne ville slippe for denne pligt til i givet fald at tage gård i fæste under Rønnebæksholm. - I året 1721, den 24. april, lod han sin ridefoged, Peder Geris, læse følgende frihedsbrev på tinge:

»Jeg, Niels Mund til Rønnebæksholm, kongl. majestæts brigadér til hest, kendes og hermed vitterlig gør, at jeg hermed haver givet og meddelt Christopher Hansen, født på mit gods i Rønnebæk by, sit frie brev, at han efterdags må tjene og være, bygge og bo, hvor han lyster, for mig og mine arvinger, som nu er ejere til Rønnebæksholm, eller hvo Rønnebæksholm herefter til eje kunne bekomme, i alle måder for vorned ret og rettighed utiltalte, og må fornævnte Christopher Hansen dette af mig til ham udgivne fribrev til tinge lade læse og lyse og derefter tingsvidne tage uden nogen til mig derfor given kald og varsel. Til des ydermere stadfæstelse under min hånd og signet.

Rønnebæksholm, den 16. april 1721. N. Mund.«⁽¹²⁾

Eftersom der ikke i brevet er anført noget om, at Christopher Hansen havde måttet betale for sit fribrev, må det vel formodes, at det er blevet ham skænket som gunst eller gave, og det blev da heller ikke sidste gang, Niels Mund udstedte et fribrev. Så sent som den 12. august 1723 underskrev han i Næstved et fribrev til én af sine vornede, nemlig Ole Jensen Væver, der siden bosatte sig i Værløse ved Fakse.

Hvordan forholdet iøvrigt har været mellem Niels Mund og hans undergivne bønder, er vanskeligt at efterspore. Franziska Carlsen giver i sin bog om Rønnebæk sogn udtryk for, at han til trods for, at han kunne være streng til at fordre sin ret, alligevel var anset for at være en retsindig og velvillig mand, og at han i det store og hele havde været vellidt i egnen omkring Rønnebæksholm, som han siden sin barndom var blevet så nært knyttet til.

At han greb ind over for opsætsighed og lignende foreteelser, var der vel intet at sige til. Hans fæstere havde i lighed med fæsterne på andre godser i deres fæstebreve måttet gå ind på at være deres herskab eller dem, som på deres vegne havde at befale, hørige og lydige, og selv om det måske ikke altid blev håndhævet med lige stor streng-
hed, så kunne det dog undertiden ske, at det blev nødvendigt at bruge den faste hånd.

Et sådant tilfælde af opsætsighed forekom en dag i maj 1722, da et par karle fra Myrup, landsoldaten Rasmus Nielsen og Peder Nielsen, der begge tjente hos Niels Sørensen i Myrup, kom op at toppes med tærskeren i hovladen hos Rønnebæksholms forpagter, Johan Cornellesen. De stod på loen og tærskede sammen med flere andre karle fra Myrup, og under dette arbejde opstod der nogen uenighed imellem Rasmus Nielsen og tærskeren om nogle emter, som sidstnævnte forlangte, at han skulle tage kornet grundigere af. Rasmus svarede her-
til, at han siden selv ville tage sit korn til sig og kørne det. Derefter kom de rigtig op at skændes, og tærskeren kaldte Rasmus for en skælm, men Rasmus gav igen og sagde, at dét kunne han selv være. Derefter gav han tærskeren en ørefigen, men han svarede igen med samme mønt, og omsider greb de hinanden i håret. Da de atter havde givet slip på hinanden, løb tærskeren hen, tog et riveskaft og slog Rasmus Nielsen i hovedet, så blodet flød ned over hans klæder. Rasmus fik også et rap over skulderen, men dét gjorde ham for alvor vred, så han løb hen og tog en lægstump, som han slog tærskeren over armen med. Han turde så ikke slå igen, men beklagede sig til forpagteren, der lod klagen gå videre til ridefogeden, Peder Geris. Han drøftede først sagen med Niels Mund, og de blev enige om at gå ret-

tens vej. Den 22. maj 1722 blev Rasmus og Peder så stævnet til tinge sammen med de andre karle fra Myrup, som hin dag havde overværet skærmydslerne, og som nu skulle vidne i sagen, men til trods for en række tingmøder, hvor hændelserne skulle have været nærmere belyst, blev det hele ingenting til, for snart udeblev én, snart en anden, og omsider ebbede sagen ud uden nogen form for domfældelse.⁽¹³⁾

Forsømmelser og efterladenhed fra bøndernes side kunne Niels Mund naturligvis heller ikke se igennem fingre med. Den 5. marts 1722 måtte en af hans bønder, Hans Hansen fra Rønnebæk, give møde på birketetinget i Grumløse og dér stå til regnskab for sin gårds forsidelse og for restancer med afgifterne, »alt til hans fæstes forbrydelse«. Hans Hansen forklarede, at han forgangne år ved kyndelmissetider var kommet til en gård i Rønnebæk på hr. brigadérens gods. Med gården fik han desuden »syv loulig gode plougbæster«, der var sådan, at han nok skulle kunne drive sin jord med dem, både til hov og hjemme, men da han kunne se, at han alligevel ikke kunne udrette noget ved gården, gik han til Rønnebæksholm og frasagde sig gården hos Peder Geris, som svarede, at det var bedst, han blev ved den, for han var jo en ung mand, og han skulle nok få hjælp. Hans Hansen svarede, at han hverken kunne eller ville blive ved gården, af dén årsag, at »hand hafde intet at giøre ved dend med«. Han forklarede videre, at der ikke var korn af betydning ud over to skæpper hejre, som lå på loftet, og der var heller intet at tærskes. Om efteråret havde han pløjet tre stykker jord til rug, men de lå stadig usåede hen. Han klagede dog ikke på herskabet, som ikke havde bebyrdet ham med noget utilbørligt. - Hans Hansen blev da heller ikke sat fra gården ved dén lejlighed. Fjorten dage senere, den 19. marts mødte Peder Geris på tinge og fremlagde en forpligt, udgivet af Hans Hansen den 16. marts og underskrevet af Claus Andersen i Brandelev med Christen Niemann i Bonderup og Peder Geris som vitterlighedsvidner. Det fremgik af forpligten, at brigadéren af nåde havde efterladt Hans Hansen hans forseelse, og restancen, der beløb sig til 69 sletdaler og 3 mark, var ligeledes blevet ham efterladt med undtagelse af 50 sletdaler, som Claus Andersen havde kaveret for.⁽¹⁴⁾

I begyndelsen af af året 1722 kom Niels Mund ud for den kalami-tét, at der blev forøvet nogle tyverier på Rønnebæksholm. Just på dén tid opholdt hans og Dorothea Rantzaus ældste søn, Johan Rantzaus Mund, sig ofte hjemme hos forældrene. Han var i maj 1720 blevet kaptajn for Antvorskov kompagni af det sydsjællandske nationale infanteriregiment og kom ofte til Rønnebæksholm med flere af sine folk. Det viste sig ret hurtigt, at det var blandt disse, misdæderne skulle søges. Der havde været tre mand om tyveriet, og det var kaptajn Munds egen lakaj, Niels Povelsen, en musketér ved navn Gert Sørensen og en tambour, som hed Johan Sørensen, begge ved kaptajnens eget kompagni. De blev omgående sat i arrest på Rønnebæksholm og forhørt dér, og den 5. februar 1722 blev de fremstillet, løse og ledige, uden bånd og fængsel, på birketinget.

Først fremtrådte tambouren og sagde, at han i dét forhør, som prokuratoren, Niels Pilemark, havde holdt over dem den 31. januar, udelukkende havde holdt sig til sandheden, men han erindrede desuden nu, at en underofficer ved kaptajn Munds kompagni også havde spist og drukket sammen med dem på deres kammer, og ved dén lejlighed havde Gert givet ham et hvidt hørlærreds forklæde med en firkantet smæk på, og Niels havde flyet ham et hvidt tørklæde, som de bad ham sælge for dem. Han havde så solgt dem til en mand i Næstved for otte skilling, og heraf havde Gert fået de seks, mens han selv havde beholdt resten. Gert havde også givet ham en nathue med grønne og gule striber, og den havde han solgt for ham på Fuglebjerg kro, hvor han havde fået tolv skilling for den.

Niels Povelsen indrømmede, at det tørklæde, Johan havde omtalt, havde han taget i køkkenet på Rønnebæksholm sammen med nathuen, som han havde foræret Gert. Han fortalte desuden, at undertiden havde de været otte mand, undertiden færre, med kaptajnen, men aldrig under fem. En af dem, Lars Hansen Tambour, havde engang været med ham i kælderens, hvor de havde taget fransk brændevin, og landsoldaten vedgik, hvad han havde tilstået ved Niels Pilemarks forhør, men tilføjede, at han vidste ikke »forrede« på et par forsvundne

puder. Den ene havde ligget i den seng, de havde sovet i, men hvor de var blevet af, vidste han ikke noget om.

Otte dage senere fremlagde den af kaptajnen antagne prokurator, Niels Wiger fra Næstved, på tinge et sammenfattende uddrag af dét forhør, kaptajnen havde afholdt over de tre misdædere, og som var bekræftet af Hans Henrik Skytte og Henrik Thrane.

Det fremgik af dette dokument, at de anholdte under forhøret på Rønnebæksholm havde været indkaldt hver for sig, så de to ikke hørte, hvad den tredie havde fortalt. Desuden fremlagde Niels Wiger i retten det stykke jern, de havde brugt til at bryde dørene på Rønnebæksholm op med.

Da Niels Pilemark derefter spurgte, om de vedkendte sig alt, hvad de havde tilstået i det nu fremlagte forhør, svarede Niels Povelsen, at dét kunne han ikke, hvorimod han ærligt ville stå ved, hvad han havde tilstået i dét forhør, der var blevet fremlagt på tinge otte dage i forvejen. De to andre stemte nu i med, og »de undskyldede dem alle trej, at de ej kunne tilståe alt ded, som i dette nu producerede forhør var indført, formedelst de blef slagen af captainen og sergiant Glasius, hvor ud ofver de bekiendte mere, end de hafde begåed, af frygt for flere hug«.

Pilemark gik dem nu nøjere på klingen, og Johan Tambour forklarede, at han var blevet forhørt først, og da Gert lidt efter var kommet ind, var Johans bekendelser blevet læst op for ham, og så sagde han det samme, »efterdi hand var nød dertil«! Niels havde siddet i stuen ved siden af og hørt, at de andre fik hug, så da han kom ind, sagde han ja og amen til alt, hvad han blev spurgt om, af frygt for at få hug. Johan Tambour og Gert Sørensen forklarede iøvrigt, at de også havde været i forhør hos major Grønhagen i sergent Hans Pedersens nærværelse, men da havde de ikke været bange for prygl, og hverken majoren eller sergenten havde slået dem.

Men pludselig prøvede de tre anklagede at bringe nogle af Niels Munds undergivne bønder i fedtefadet, og den 5. marts så Pilemark sig nødsaget til at indstævne noget godtfolk fra Rønnebæk, der skulde have købt nogle af de varer, som var stjålet på Rønnebæksholm. De

indstævnedede var Povl Mikkelsen, Peder Andersen Skåning, urmageren Peiter Hey og Laurs Vecker, alle med deres hustruer, og de var nu sigtet for at have købt noget stribet tøj og nogle puder. Povl Mikkelsen erklærede, at der aldrig var solgt puder til ham eller hans hustru, ja, der var ikke engang tilbudt dem nogen. Hvad det stribede tøj angik, så havde han forlængst forevist det for brigadérinden og spurgt, om det var hendes. Det havde hun sagt ja til, og han havde så tilbudt hende det, men hun ville vente, sagde hun. Han mente derfor ikke, det kunne komme ham til skade, når fru vidste, hvor hun kunne finde sit tøj.

Den 26. marts fremtrådte de fire mænd fra Rønnebæk igen på tinge og spurgte de tre arrestanter, hvorfor de havde sagt dem sådan noget på. De svarede, at »hr. captain Rantzau Mund tvang dem med hug og slag at bekiende på de fire Rønnebæk-mænd, så de af frygt både måtte liuge på dem og dem selv, såsom de veed ingen skiold eller reede til, hvad de haver udsagt om dem, videre, end det skeede af frygt, som meldt er, efter at captainen hafde lagt dem ordene i munden«.

Johan Tambour indrømmede dog, at han havde solgt af det stribede tøj til Povl Hugger og bildt ham ind, at han havde købt det i Næstved til en brystduk, men havde været nødt til af trang at sælge det igen. Iøvrigt benægtede de fire Rønnebæk-mænd alle, at de skulle have købt tyvekoster af de tre arresterede, og med denne enstemmige benægtelse forsvandt sagen fra birketinget.⁽¹⁵⁾

Ulovlig skovhugst var en af tidens skødesynder, men den var vanskelig at komme til livs, og som så mange andre skovejere på dén tid havde også Niels Mund et vist besvær med at hindre uvedkommende i at hugge i hans skove. Den 26. februar 1722 lod han Hans Rasmussen fra Lille Tvede og hans broder Lars, som også var hans tjenestekar, indstævne for dén ulovlige skovhugst, de havde forøvet »udi brigadérens skov, Bulte kaldet«,⁽¹⁶⁾. Som vidner var indstævnet en række af bymændene i Bøgesø, desuden samtlige Tvede bymænd og deres karle samt Hans Rasmussens kone tillige med deres tjenestere, som hed Ole Pedersen.

Først af alle fremstod siegneur Jens Christensen Lindholm af Bøgesø, der fortalte, at nu sidst afvigte fastelavns søndag om morgenen ved solens opgang var han kommet ridende, da han med ét hørte, der blev hugget i Bulte skov. Han red straks efter lyden og så lidt efter én springe ned fra et bøgetræ, hvorunder der stod en anden mand. Da de fik øje på ham, løb de begge hen bag gærdet og skjulte sig. Tor Laursen, som også var fra Bøgesø, var på samme tid ude i Bulte for at samle sig nogle stikker. Da han så Lindholm, gik han hen til ham og sagde, at de to mænd ikke var langt borte, og at de havde hugget og nedstævnet to læs brænde af en bøg. Lidt senere havde de så fundet de to brødre liggende skjult bag et gærde.

Jens Lindholm var derefter redet til Lille Tvede, hvor han lod tude i byhornet for at samle alle byens mænd, men både Lars og Hans manglede. Da han noget senere red ud over marken, havde han mødt Lars og tjenestedrengen Ole, der kom kørende med heste og vogn, og da han fulgte vognsporene ned mod gærdet, traf han igen Tor Laursen, der udpegede stedet for ham, hvor brødrenes vogn havde holdt.

Niels Pedersen fra Bøgesø kunne fortælle, at han i fredags for otte dage siden var kommet ridende fra Fladså på vej hjem, og da havde han set en dreng og en pige gå og samle noget gammelt kvas op i Bulte skov. Han havde dog ikke kendt dem, men set, at de var kørende i en vogn med to rødblissede bæster for. At der skulle være hugget brænde i Bulte fastelavns søndag, kendte han intet til.

Lindholm, der åbenbart var meget nidkær, havde fået to af sine bysbørn fra Bøgesø til at bevæge sig ud i Bulte for at syne de nedstævnede bøgegrene, fem ialt. Den største, der var alentyk i omkreds, var træets topgren, mens de andre havde siddet lige ved toppen.

Senere mødte en række af bymændene fra Lille Tvede op på tinge for at vidne om de to brøders fravær hin fastelavns søndag om morgenen. Oldermannen Ole Jørgensen fortalte da, at han på Jens Lindholms opfordring havde ladet tude på gade, og da de alle var samlet, havde de set en tom vogn komme kørende op fra tørvelyngen, og det var enten Hans Rasmussen eller hans karl, der havde kørt den, og Christopher Ulriksen kunne oplyse, at »hand kiendte, at det var Hans

Rasmussens broder Lars Rasmussen, der kom kiørendes med vognen fra åen af og op til byen«. Også den trettenårige tjenestedreng, Ole Pedersen, måtte give møde og afgive forklaring. Han fortalte, at »omvundne morgen var hand med hans madfaders broder, Lars Rasmussen til lyngen at hendte toe steene«: Mere vidste han ikke. Han havde heller ikke været med i skoven, sagde han.

Brigadérens prokurator, Niels Pilemark, satte derefter i rette, at de to brødre burde dømmes til at aflægge deres korporlige ed på, at de ikke havde begået den ulovlige skovning, eller også betale 3 rdl. for hvert læs af de nedstævnede grene og 4 rdl. for processens bekostning. De to brødre glimrede hver eneste tingdag ved deres fravær og trak derved sagen unødigt i langdrag. Dommen faldt først den 24. december 1722, og den gik Niels Mund imod. Da kun Jens Lindholm havde ment at kunne genkende skovtyvene, mens de øvrige vidner intet havde set, fandt retten det ikke forsvarligt at dømme brødrene, men frikendte dem for den gjorte irettesættelse.⁽¹⁷⁾

Ulovlig skovhugst var imidlertid ikke den eneste forseelse, som Niels Mund fandt det fornødent at tage sig af. I forsommeren 1722. I forsommeren 1722 var det kommet ham for øre, at en af ryttergodsets bønder i Bøgesø, som hed Henrik Olsen, havde gjort sig skyldig i ulovligt krophold.

Almindeligvis blandede brigadéren sig ikke i, hvad rytterbønderne foretog sig, medmindre de gik hans interesser for nær, men det var just dét, Henrik Olsen havde gjort, for dengang var der en kro i Bøgesø, og så vel kroen som nogle af gårdene hørte under Rønnebæksholm, og Niels Mund kunne derfor ikke roligt sidde og se på, at Henrik Olsen gik kromanden i næringen, men lod ham stævne til tinge. I første omgang sad den gode Henrik stævningen overhørig, men omsider måtte han indfinde sig på tinget og høre, hvad de indstævnede vidner havde at sige.

Den 9. juli, fire uger efter, at stævnemålet var begyndt, stod Jens Rasmussen fra Bøgesø frem på tinge og forklarede, at i de nyligt overståede pinsehelligdage havde Henrik Olsen fået en tønne øl hjem til Bøgesø, og nogle bymænd og karle, der havde været inde hos Henrik,

havde fået de tre fjerdinge uden betaling, men den fjerde fjerding havde de måttet betale med to skilling hver. Noget lignende var sket engang før jul, da nogle af bymændene, omend kun nogle få, havde været inde hos Henrik og drukket hver to skilling op i øl.

Rasmus Mogensen, der også var fra Bøgesø, kunne fortælle omtrent det samme, men han kendte intet til de to skilling, ud over at han på gapestævnet havde hørt, at han skulle betale dette beløb. Han havde imidlertid intet betalt, men forklarede, at ved fastelavnstider havde de dér i byen haft en kone, der skyldte bymændene øl for 24 skilling i græsgangspenge, og hun havde med grædende tårer spurgt Henrik Olsen, om han ville give bymændene øl for dette beløb, »så ville hun forføede hoenser for ham derfor«. Jens Jacobsen gav en samstemmende forklaring og kunne desuden fortælle, at da de i foråret gik gærdegang og foretog eftersyn af gærdernes tilstand, var han og Henrik Olsen kommet for sent og i den anledning blevet dømt til at bøde to kander øl, som de bagefter drak inde hos Henrik, der ved den

Grevensvænge set fra sydøst.

Efter »Danske slotte og herregårde 5« - 2. udgave.

lejlighed også havde skænket brændevin for dem. Øllet havde Jens fået kredit på hos Henrik, indtil han kunne betale det.

Jens Lindholms karl, Niels, fortalte, at på den omtalte gærdegang, der havde fundet sted noget efter »woldermisse«, valborgsdag, blev Henrik Olsen og flere andres gærder befundet brøstfældige, og det blev de så sat i bøder for. Inde hos Henrik drak de øl for h a n s bøder, og for de andre hentede de en pægl brændevin henne i kroen.

Der blev derefter aflagt en del flere vidnesbyrd, men stort set stemte de overens med dét, Rasmus Mogensen og Jens Jacobsen havde fortalt. Derefter trak sagen noget i langdrag, og først den 3. september blev den bragt ud af verden, da ridefogeden, Peder Geris, mødte op på tinge og kundgjorde, at brigadér Mund og regimentsskriver Hans Svane, der troligt havde stået sin bonde bi, havde afgjort og forligt sagen således, at Henrik Olsen skulle betale de hidtil påløbne omkostninger samt forpligte sig til »iche efterdags at skal holde nogen drickendes vahrer fal i navnlig måde, men vil hørsommelig holde sig Hans Mayts forordninger og udgifne privilegier efterrettelig«. ⁽¹⁸⁾

Indtil et par måneder før denne sag blev påbegyndt, havde Niels Mund i længere tid haft en anden sag kørende på birketinget. Den var dog ikke rejst af ham selv, men af ridefogeden på Herlufsholm, Hans Distelberg, der nok handlede på andres vegne. Når denne sag overhovedet kom op, var årsagen dén, at brigadérens jagthunde undertiden strejfede om og anrettede ulykker. I foråret 1721 havde skytten på Herlufsholm, Gregers Michelsen, og skolens bonde i Ladby, Laurids Fugl, fået en hel del får og lam bidt ihjel. Tredie påskedag, da Gregers Michelsen var kommet ud i Kohaven ved Herlufsholms kloster, havde han set den ene af Niels Munds hunde, den, der hed Pheibusch, stå hos et sort får, der lå i en dam tæt ved tingbroen og var dødt, mens den anden hund, der hed Spilop, stod ved to lam, som lå døde ved stenten mellem Kohaven og Lilieconvalskoven. Desuden havde han set »een stor deel lam og får i Koehaugen, som låe hist og her ihjelbidte og var af samme meget ædte«. Nogle af dem tilhørte skytten selv, men langt de fleste tilhørte Laurids Fugl i Ladby. Han kunne

ikke helt sige, hvor mange får Laurids Fugl havde mistet, men han havde hørt ham beklage sig lydeligen over, at han havde mistet ni får og tretten Lam. Gregers Michelsen kunne endvidere oplyse, at han hin tredie påskedag ikke havde set andre hunde i skoven end Pheibusch og Spilop.

Et andet vidne ved navn Jørgen Stiboldt kunne fortælle, at han samme dag om morgenen, mens dagen gryede, havde set Spilop komme op af grøften ved tingbroen fra et får, som lå ihjelbidt, og han tilføjede, at det var almindeligt bekendt, at Spilop og andre af brigadérens hunde var »berøgted at hafve væene at bide får«. Også skyttens tjenestepige, Dorthe Jochumsdatter, havde set Pheibusch stå over det døde sorte får i den øde dam ved tingbroen, og hun kunne desuden fortælle, at Spilop samme dag var blevet »fra bemeldte eenemerche opbragt og andholden udi i hendes madfaders huus, indtil dend bed sig løs og gik bort«.

To af Laurids Fugls naboer i Ladby havde tredie påskedag set en vogn komme kørende ude fra marken og ind til byen. Det var Laurids Fugl, der havde været ude at hente seks får og tre lam, der alle var revet ihjel og bidt af hunde. Han havde beklaget sig meget derover og fortalt, at yderligere tre får og ti lam var ihjelbidte for ham.

Ridefogeden, Hans Distelberg, krævede nu, at hans velbårenhed brigadéren burde dømmes til at betale for hvert får »med sin grøde«, det vil sige lammene, en rigsdaler og fire mark samt det, der var tilstrækkeligt til at dække sagens omkostninger, men Niels Munds ridefoged, Peder Geris, krævede frifindelse. Dommen faldt den 9. april 1722, og efter en meget nøje gennemgang af vidnernes udsagn kom birkedommer Hans Eilersen til det resultat, at da brigadéren ikke under sagens behandling havde kunnet dokumentere, at det ikke var h a n s hunde, der havde bidt fårene uhjel, så burde han betale værdien af de døde dyr til Laurids Fugl med tre mark for hvert får og det halve for hvert lam. Han slap dog med at betale for de seks får og tre lam, der var blevet bidt tredie påskedag, og dét kom ialt til at beløbe sig til 3 rdl. og 4 mark, hvortil kom 2 rdl. og 4 mark i sagsomkostninger.⁽¹⁹⁾.

Så længe sagen stod på, havde ridefoged Peder Geris anstrengt sig til det yderste for at undgå, at Niels Mund blev draget til ansvar for hundenes misgerninger, ja, han var endda gået så vidt, at han havde forsøgt at dreje stævнемålet over på gårdens skytte som den, der alene var ansvarlig for, om hundene var, hvor de skulle være. Men havde alle anstrengelser end været forgæves, så havde Peder Geris til gengælde fået endnu en mulighed for at vise loyalitet og troskab imod sit herskab.

Om Niels Munds forhold til sine nærmeste undergivne: ridefoged, tjenerskab og andet tyende på gården, vides ikke ret meget - eller rettere: så godt som intet. Når de blev tilsagt, mødte de troligt op på tinge og vidnede til deres herskabs fordel, og affæren med de opsætsige bønderkarle fra Myrup og tærskeren, viste, at brigadéren også var rede til at støtte sine betroede folk, når det gjordes fornødent. Ridefogeden var naturligvis den mest betroede af hans undergivne, men der findes ikke mange oplysninger om dem. Der nævnes i 1710 en Jens Smidt, der vistnok var ridefoged indtil 1719, og han var formodentlig identisk med dén Jens Smidt, som i tiden derefter nævnes som ridefoged på Basnæs hos generalløjtnant Laurence de Boysset, der nogle år senere gjorde ham til godsinspektør, hvorefter han overlod det mere gemene ridefogedhverv til en anden.

Men om Smidts efterfølger på Rønnebæksholm er der ikke så lidt mere at fortælle. Han hed Andreas Marqvart Otzen og tiltrådte bestillingen som ridefoged den 1. august 1719, men allerede den 13. maj 1720 blev han uden varsel afskediget. Efter den tid prøvede han med stor ihærdighed at få afregning og afskeds pas hos sit tidligere herskab. Men da der efterhånden var gået et helt år hen, og han stadig ikke havde fået sit pas, mistede han rimeligt nok tålmodigheden og gik rettens vej. Den 5. juni 1722 lod han Niels Mund indstævne til birketinget i Grumløse, hvor han krævede ham dømt til at betale hans løn for fogedtjenesten og påløbne omkostninger i den tid, der var gået, siden han blev sat fra bestillingen, samt meddele ham afskeds pas og kvittering for tjenesten, så han kunne søge sig en anden stilling.

Otzen fremførte i første omgang et krav på »ett hundrede fôrgeti-

uge og een rixdaler fem mark og otte skilling og derover«, men på et forlangende fra Peder Geris, der førte sagen for Niels Mund, lod han omsider den 3. juli sin prokurator, Christian Wiger fra Næstved, fremlægge en regning i retten, hvori der først var anført hans årsløn på 30 rdl., dernæst 10 rdl., som Niels Mund skulle have lovet ham i stedet for fogedskæpperne, og endelig 19 rdl., som brigadéren på Otzens vegne havde fået af ritmester Halbein som betaling for 19 tdr. havre, tilsammen 59 rdl. Men under processens videre forløb forlangte Otzen yderligere et års løn »udi dend tiid, hand ubilligen er blefven opholdt fra 13. may 1720 til årsdagen 1721, 30. rdl., og for kost og kammer udi forbemeldte år på fremmede steder, ugentlig 2 rdl. = 104 rdl. og videre ugentlig 2 rdl. fra sidst afvigte 13. may og indtil hand vorder afbetalt og får hans pas og afsked«. Ydermere hævdede Otzen, at han havde lagt 3 rdl. ud for brigadéren hos skræderen Johan Korff i Næstved.

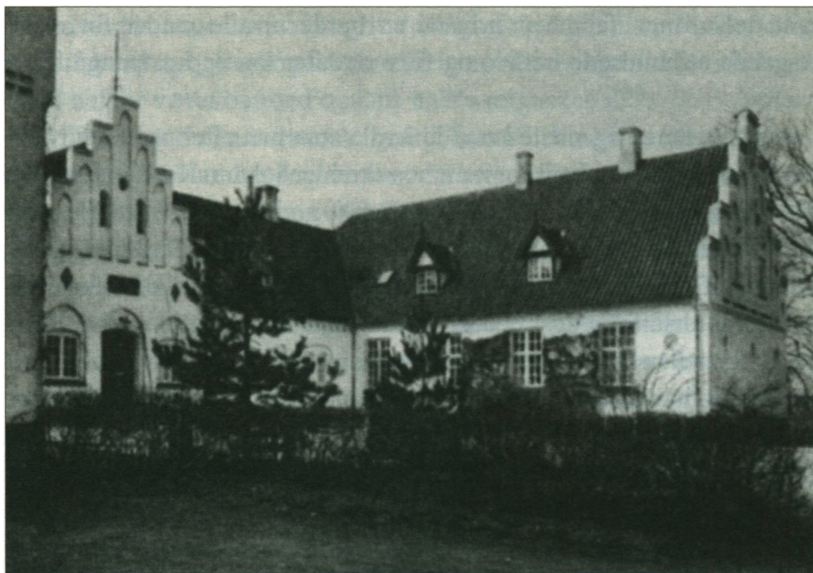
Over for Otzens krav om et års løn hævdede Peder Geris, at Otzen kun havde været på Rønnebæksholm fra mikkelsdag 1719 til valborgsdag 1720, så han kunne ingenlunde tilkomme mere end et halvt års løn, men Otzen kunne til bevis fremvise to attester, én fra fourageforvalter Lumholt, der oplyste at Otzen den 1. august 1719 som ridefoged på Rønnebæksholm havde forestået den forordnede leverance på 23 læs á 18 lispund hø til magasinet i København, og en anden fra tømmerhandler Didrik Bortmann, hvoraf det fremgik, at Otzen den 2. august 1719 på Brigadérens vegne havde købt 15 tylvter norske brædder og betalt dem med 15 rdl. Til yderligere bevis kunne han fremlægge en seddel, »af velbårne frue brigadérinde Mund egenhendig skrefven og underskrefven«!, hvoraf det fremgik, at hun så sent som den 3. juli 1720 havde været på kornloftet for at se, hvad der var af byg og malt og kalk, og at der endnu på dét tidspunkt lå forskellige slags varer på loftet, som var Otzen betroet, men som han endnu ikke havde leveret til fru.

På grundlag af disse oplysninger og uden at tage hensyn til, hvad ni af godsets bønder, der var ført som vidner, havde haft at sige, eftersom de »vel icke kunde vide, når et herskab en foged andtager, eller

fra huad tid hans tjeneste og lov skal angå, og til huad tid dend igien ophører, som eeniste er mellem herren og tieneren«, fastslog birke-dommer Eilersen, at Andreas Marqvart Otzen havde været i tjeneste på Rønnebæksholm fra 1. august 1719 til juni måneds udgang 1720, hvorfor Niels Mund havde at betale ham 11 måneders løn, nemlig 27 rdl. 3 mk.

Hvad de 10 rdl. angik, som brigadéren skulle have lovet Otzen i stedet for fogedskæppen af Rønnebæksholms underliggende bønder, så stod påstand mod påstand, og da retten ikke ville tillade Niels Mund at aflægge benægtelsesed eller Otzen at beedige s i n påstand, så bortfaldt dette krav. Derimod fik Otzen medhold i sit krav om betaling af de 19 tdr. havre, eftersom Niels Mund havde vedgået rigtigheden af hans forlangende.

Derimod viste det sig, at Otzen havde skrævet videre, end bukserne kunne holde, da han uden videre krævede 134 rdl. for dét år, der var hengået, efter at han havde måttet kvittere sin tjeneste. Til trods

*Rønnebæksholm set fra nordøst.
Efter »Danske slotte og herregårde 5« - 2. udgave.*

for, at han havde kunnet fremvise en kvittering fra brigadéren, dateret 13. maj 1720, for, at han denne dag havde »annammet Otzens aflagde reigenskab på indtægt og udgift for Rønnebæksholm samt Borupgården med tilliggende bøndergods for indkommende landgilde, skatte- og lånekorn«, blev hans krav dog underkendt. Det hjalp ham heller ikke, at han klagede over, at han ikke havde kunnet søge anden tjeneste siden regnskaberne var blevet afleverede, men i stedet »hafde mot ligget og fortæret, hvad hand hafde, formedelst det lange ophold, hr. brigadieren hafde forvoldet ham«. Det fremgik nemlig af en attest, udstedt af forpagteren på Harrestedgård, Jens Pedersen, og hans hustru, at Otzen siden afskedigelsen havde opholdt sig dels hos dem, mens de endnu boede på Rønnebæksholm, og dels i salig rådmann Hans Erichsens hus i Næstved, men retten mente ikke, den kunne tage hensyn til denne attest, og kunne heller ikke se, at Otzen havde krav på at erholde dobbelt betaling, eftersom det ikke var bevist, at den lange tid, der var gået, i højere grad var forårsaget af Niels Mund end af Otzen. Retten kunne derfor ikke i dét kapital følge Otzens irettesættelse, men fandt, at brigadéren burde »i alle måder for disse søgende et hundrede tredive og fiire rixdaler løn og kostpenge fri at være«.

Otzens femte og sidste krav, de 3 rdl., som han efter ordre fra Niels Mund skulle have betalt for ham hos skræder Johann Korff i Næstved, fik heller ikke rettens bifald. Der forelå godt nok en kvittering fra Korff, men Otzen havde egenhændig ført de tre rigsdaler til udgift på det specificerede reigenskab over skat og oppebørsel for januar kvartal, så de var altså forlængst betalt. Niels Mund slap således med at betale 11 måneders løn og de 19 tdr. havre, ialt 46 rdl., 3 mk.

Iøvrigt havde han ikke stiltiende fundet sig i Otzens vidtløftige krav, men udtaget kontrastævning imod Otzen, og Peder Geris fremlagde i retten en dom over ham, fordi han vistnok var årsag til, at en af godsets bønder, Oluf Jensen Væver, var borttrømt. Mens processen stod på, havde Andreas Otzen iøvrigt tilbudt at lade sig afkorte i sine krav med de 52 rdl., som Oluf Vævers rømning var kommet til at koste ham, og da retten nu kun havde givet ham medhold i en lille del

af hans krav, endte det med, at Otzen i stedet for at få penge kom til at skylde brigadéren 5 rdl, 3 mk., hvortil kom, at Niels Mund ifølge kontrastævnemålet krævede, at Otzen afleverede én kvittering på 250 rdl., én på 18. rdl. 3 mk. 5 sk. og én på 115 rdl., som han selv havde tilstået, han den 31. januar havde fået af Niels Mund, og som han havde lovet denne at betale for ham på Vordingborg amtsstue og skaffe kvittering for. Endelig forlangte Niels Mund, at Otzen skulle gøre rigtighed for en del skatte Korn, han havde opkrævet for meget af bønderne, samt for 5 rdl. 4 1/2 mk., som han havde oppebåret for meget i skat for januar kvartal 1720 af Povel Laursen i Pederstrup.

Otzen svarede, at han havde givet kvitteringerne til Peder Geris, så han kunne levere dem videre til hans velbårenhed, men Geris hævdede, at han kun havde haft dem til gennemsyn og derefter leveret dem tilbage til Otzen, der nu af retten fik pålæg om at levere dem til Niels Mund. Hvad angik skatte Kornet og for meget opkrævet skat af Povel Laursen, så pålagde retten Otzen at gøre rigtighed over for brigadéren, og så snart monsieur Otzen havde rettet for sig, burde Niels Mund »uden nogen ophold og forhindring meddele ham lovformelig pas, afskeed og quittering for samme hans betieenings tid for alt, hvad hand hafver været betroed og haft under reigenskab«. ⁽²⁰⁾

Affæren med den bortrømte bonde kom således til at koste Andreas Otzen dyrt. Han havde ydermere så sent som den 13. juni 1720 på Niels Munds vegne skrevet under på en aftale med ridefoged Niels Pilegaard på Gisselfeld, hvori de lovede at holde hinanden skadesløse angående den bortrømte Oluf Væver, således at Pilegaard måtte gøre sig bonden så nyttig, som han bedst kunne, mod at betale de 40 rdl., som skulle falde ifølge dommen over ham. At Mund så et års tid senere gav Oluf Væver et fribrev, ja, det var næsten at føje spot til skade. ⁽²¹⁾

Om Andreas Marqvart Otzen fulgte sagen op ved landstinget, vides ikke. Han ses ikke omtalt på egnen mere, men dukkede i 1733 op som skriver ved Gisselfeld birk, en bestilling, han dog kun beholdt i et års tid, for allerede i 1734 blev der udnævnt en anden. ⁽²²⁾

Affæren med Otzen var både langvarig og besværlig, eftersom den

blev påbegyndt den 5. juni og afsluttet med dom den 5. december 1721, men derud over synes der ikke at have været større uoverensstemmelser mellem Niels Mund og hans tjenestefolk. Den 3. juli samme år indstævnedes han ganske vist mademoiselle Sophie Hedvig Brun, som tjente på gården. Hun var kommet til at skylde ham 40 rdl., men dén sag blev dog ordnet i mindelighed ⁽²³⁾, og da tjeneren Henrik Thrane senere på året, vistnok i utide, forlod sin tjeneste, blev han godt nok indstævnet, men da han gang efter gang udeblev fra tinget, faldt sagen hen.⁽²⁴⁾

Efter at have forladt Rønnebæksholm tog Henrik Thrane tjeneste hos en af Niels Munds standsfæller, generalløjtnant Laurence de Boysset, der i 1714 havde købt herregården Basnæs ved Skælskør, men det var åbenbart ikke på gården, at den gode Henrik Thrane almindeligvis gjorde tjeneste, for han synes mest at have færdedes i følge med generalløjtnantens søn, Christian Frederik de Boysset, som på dét tidspunkt boede i Skælskør, og måske fandtes her den egentlige årsag til, at brigadéren sagsøgte sin tidligere tjener, for Niels Mund havde nemlig på dét tidspunkt i mere end et år haft adskillige processer i gang mod generalløjtnantens brushoved af en søn.

I efteråret 1720, den 14. oktober om aftenen, var velbårne hr. Christian Frederik de Boysset i følge med junker Rudolf Skinkel til Bækkeskov kommet ridende hen til Rønnebæksholms mølle, hvor de gjorde holdt ved det første vindue til stuen og slog nogle slag på ruderne. Mølleren, Johan Hillebrand, sad da på sin sengekant, og møllersvenden, Mads Nielsen, gik hen imod vinduet og kiggede ud. Han så da, at monsieur Boysset »trækkede pistolen op af hylstred«, og råbte til mølleren og hans kone, at de skulle gå til side, for mons. Boysset ville skyde.

Derefter gik Mads Nielsen bag ud af huset, og da han i det samme hørte et skud gå af, forføjede han sig hurtigst muligt til Rønnebæksholm, hvor han fortalte herskabet, hvad der foregik ved møllen. Brigadéren bad derpå Mads Nielsen gå tilbage og sige til Boysset, at han skulle lade være at gøre hans møller nogen tort. På vejen tilbage mødte han urtegårdsmanden Claus Jensen, der trak en hest efter sig, og

han lagde da mærke til, at denne havde fået et hug gennem klæderne og ind i den ene arm, så der randt blod ud.

Da Mads Nielsen nåede tilbage til møllen, så han Boysset komme løbende bag efter jagtjunker Munds tjener i strædet ved møllen, og lidt senere kom nogle af brigadérens folk gående fra gården op til møllen. Da de nåede hen til Boysset, stod han i en grøft bag møllerens have og sagde til dem: »Her står jeg; jeg er Eders mand!«, og i det samme afleverede han en pistol til brigadérens tjener

Møllerens pige, Johanne Kirstine, havde under alt dette gemt sig ude i køkkenet med møllerens barn, dengang Boysset trak sin pistol, og hun havde hørt ham råbe til hendes madfader: »Rør dig ikke, din karnalje! Jeg skal skyde dig!« Derpå havde han slået resten af ruderne ind.

Just i dét øjeblik var forpagterens røgter, Jørgen, fra Rønnebæksholm kommet til møllen, og da Boysset var gået derfra, havde han skudt vinduesbrædderne (skodderne) op for stuevinduerne, men lidt efter kom Boysset tilbage og råbte til mølleren, at han skulle lukke op og skaffe ham hans hest. Da mølleren ikke svarede, men stadig tav, gik Boysset hen til køkkenvinduerne, slog dem ind med pistolen og skød to gange, så det gnistrede og lyste i stuen.

De første, der kom hen til møllen fra Rønnebæksholm, var urtegårdsmanden Claus og skytten Hans Henrik. De havde af Niels Mund fået ordre om, at ihvad de ubudne gæster end gjorde, så skulle de »begiegne dem med ald høflighed«, og da de kom hen til møllen, »forefandt de dér de monsieurs Boyesset og Schinchell«, og da de hilste dem, spurgte Boysset: »Hvem er I? Hvad vil I?« Men inden de fik svaret, drog han sin kårde og huggede Claus Jensen over armen med den, så den fløj ud af hans hånd og hen i et morads. Han tog så til sin pistol, men slap den igen og løb hen og fiskede sin kårde op, hvorpå han forfulgte jagtjunkerens tjener et stykke hen ad vejen.

Junker Skinkel havde under alt dette siddet roligt i sadlen og holdt Boyssets hest ved tøjlen, men nu slap den fra ham. Trods sin bløden-de arm lykkedes det urtegårdsmanden at få fat i dyret og trække det til Rønnebæksholm. Frederik Hagensteen, der også var med, fortalte,

at de bagefter så Boysset og Skinkel gå ind i strædet, og staldkarlen Peder Nielsen havde hørt én af dem sige: »Vi vil op til dét Karnalje-Rønnebæksholm, thi de er karnaljer alle sammen!« - Siden gik de hen til møllen, bankede på og forlangte at få et krus øl, men da ingen svarede, skreg Boysset: »Du, karnalje! Luk op, eller jeg skal skyde dig. Jeg véd nok, hvor på lag du ligger. En, to, tre, luk op, eller jeg skyder dig i din hals!« Da mølleren stadig ikke lukkede op, løb Boysset hen og slog endnu flere vinduer ind i køkkenet. I det samme lød der et skud. Det var skytten Hans Henrik, der fyrede sit gevær af op i luften, og det fik Boysset og Skinkel til at tage benene på nakken og flygte.

Niels Mund blev naturligvis harm i hu over den behandling, hans møller havde været udsat for, så han indstævnedes de to herrer for birketinget i Grumløse. Men det blev en langtrukken proces, der kom til at strække sig over et helt år, og årsagen hertil var i væsentlig grad Boyssets og Skinkels prokurator, Søren Barchmann, der til daglig var byfoged i Præstø, og som med syv meget vidtløftige indlæg trak sagen i langdrag og omsider, da der ikke længere var nogen vej udenom, erklærede, at sagen slet ikke burde behandles ved rytterdistriktets birk, men for Boyssets vedkommende ved hans eget værning, som fandtes der, hvor han for tiden holdt dug og disk, nemlig i Skælskør. Iøvrigt fandt Barchmann, at vidnerne heller ikke duede, eftersom de var brigadérens »egne folck og underhavende«, men birkedommeren afviste skarpt disse påstande og fastslog at da denne gerning var forøvet inden for hans jurisdiktion, så måtte sagen også behandles her.

Der hjalp altså ingen kære mor i dette tilfælde, og den 30. oktober 1721 faldt dommen, og det blev i den slået fast, at Boysset ikke kunne befries for brigadérens tiltale, men han »burde for samme hans forøvede at betale til møllerens herskab, velbårne hr. brigadér Mund som sagsøger, trediesindstiuge rixdlr. Her foruden betaler og mons. Boysset de indslagne vindvers verdi og den skade, som derpå kand være giort, som udi alt modereris til trej rixdlr. to mk. tillige med denne vidtløftige processes omkostning førretiuge rixdlr.« Junker Skin-

kel derimod blev pure frifundet. Han havde kun været i følge, men intet ulovligt foretaget sig.⁽²⁵⁾

Boysset slap dog ikke med denne dom, der i sig selv var dyr nok, for samme dag afsagde birkedommer Hans Eilersen nemlig også dom i dén sideløbende sag, som Niels Mund på sin frues og egne vegne førte mod den unge hedspore fra Basnæs.

Hin 14. oktober, da junker Skinkel og Boysset tog flugten bort fra Rønnebæksholm mølle, den ene til hest og den anden til fods, var brigadérens folk løbet efter dem for at se, hvor de blev af, men da de så junkeren fra Bækkeskov i fuldt rend ud over marken, vendte de om og ville gå tilbage til møllen. Pludselig »blev de mons. Boysset vár, at hand stoed neden bag møllerens haugiegierde i en grøft og lendede sig op til et steengierde, og da de kom til hannem, sagde hand til dennem: Ieg er general lieutenant Boyssets søn, og ieg er Eders mand«.

Derefter fulgtes Boysset med dem til Rønnebæksholm, og både på vejen derhen, og efter at de var nået op til gården, havde folkene hørt ham fremkomme med »adskillige usømmelige og nærgående ord om hr. brigadieren og hans velbårne frue«. Urtegårdsmanden Claus Jensen havde hilst fra brigadéren og bedt ham komme op til gården, men som de fulgtes ad op gennem strædet, havde Boysset råbt op og sagt: »Niels og begge hans sønner skal være dødsens!«. Claus Jensen svarede, at de nok blev bedre venner, når de kom sammen, men Boysset fremturede og sagde, at brigadéren skulle have »en livfuld af hug«. Da de var kommet op på Rønnebæksholm, kom Niels Mund og hans frue ham i møde inde i stuen for at hilse på ham, men Boysset hævdede sin kæp og gik hen imod dem. Claus Jensen skyndte sig hen og tog Boysset om livet, og Hans Sperling vristede kæppen ud af hans hånd. Som han nu stod helt afvæbnet over for brigadéren, sagde han: »Niels, est du nu fornøyet, men dette gjør Eder sielv en u-løcke!« Disse ord gentog han flere gange, og hver gang sagde han du og Niels til brigadéren.

Skytten Hans Henrik fortalte, at noget efter, at Boysset var gået op i stuen, kom han igen ned i gården, »at ville lade sit vand«; og mens han løste sine bukser, opfordrede han folkene til at gå ind til briga-

dérinden og bede hende komme ud og »see hands hviide rompe og hans hemmelighed«. Derefter gik han ind igen, kaldte Niels Mund en general og sagde igen du til ham.

Birgitte Elisabeth, der tjente på Rønnebæksholm, og Kirstine Lund, der havde en lignende bestilling på Grevensvænge, men som dén aften var kommet til Rønnebæksholm, berettede, at da Boysset var blevet bedt til bords af herskabet, havde han uhøfligt sagt nej, med dén begrundelse, at »de hafde forgift udi deris mad«. Siden lod han sig frimodigt forlyde med, at han ville sove i brigadérindens seng om natten, og der ville han arbejde så bravt, at sengen skulle knage. Derefter holdt han sin snustobaksdåse hen foran fruén, men trak den til sig, da hun tog efter den, og så sagde han, at han bare ville narre hende. Senere, da han var kommet ud i portstuen, hvor han skulle sove om natten, havde han omtalt brigadérinden som en vakker pige og dertil føjet endnu mange flere grove og usømmelige ord. Iøvrigt havde han gereret sig både uhøvisk og vulgært.

Frederik Hagensteen, der jo havde overværet Boyssets optræden lige fra begyndelsen, fortalte, at »da hand var udkommen i dén stue, huor hand skulle sofve, gik hand omkring og overpissede een stoel efter anden, nemblig fiire eller fem, og spurte, om der var ingen pissepotte«. Derpå havde han betroet dem, at han havde en tjener, der hed Niels Flab, »men på tydsk klingede det bedre, da hed han Niels Mund«. Endelig stod han længe og mumlede for sig selv, og Frederik Hagensteen hørte, at han flere gange sagde: »Dette her haver jeg forestilled mig længe, at det ville så` gå!«

Efter alle disse grovheder var der for Niels Mund kun én vej at gå, nemlig rettens, men da han jo samtidig førte førnævnte sag på sin møllers vegne, var det éns ulejlighed. Niels Pilemark, der var brigadérens prokurator, krævede Boysset idømt en pengemulkt på mindst 4000 rdl., fængsel eller anden hård straf »og der foruden giøre hans velbårenhed, frue og sønner nøjagtig satisfaction med afbedelse og anden erklæring« samt betale omkostningerne ved processen med 100 rdl. Desuden mente Pilemark, at Boysset for sin opsætsighed mod kongens lov burde være »general-fiscalens tiltale undergifven«.

Byfogeden fra Præstø, Søren Barchmann, der også procederede for Boysset i denne sag, forsøgte naturligvis at bagatellisere alle sin principals grovheder derhen, at de ikke var ærerørige, men alleeneste nogle ord, som kand være falden i druckenskab, raillerie (spot) og ildsindighed«, og derefter prøvede han som i møllerens sag at mistænkeliggøre Niels Munds vidner, især urtegårdsmanden, Claus Jensen, »som icke kand ståe til troendes, såsom hand skal være en rønningsmand og beskyldt for tyveri«. Iøvrigt mente han, at Boysset burde »som en adels- og ransmand directe at søges for kongel. mayts. allernådigste højesteret«, og han krævede derfor sagen afvist ved birkeretten.

Dette krav blev dog på det bestemteste imødegået af birkedommeren, der stod fast på at ville dømme Boysset, fordi han på Rønnebæksholm havde øvet »en og anden fortrædelighed imod hr. brigadieren sielv med mange forhånlige og foragtelige ord, sær imod fru brigadierinden med en og anden uhøfvisk snack og tahle, og ellers i andre måder med gierning, ord og trudselsord dennem storligen touchedered (ramte), dennem sielv og højadelige familia ei til ringe beskiemmelse, blamé og tort«.

Dommen blev dog betydelig mildere, end Niels Pilemark havde krævet, men han havde nok også taget munden lige lovlig fuld. Boysset blev dømt til senest fjorten dage efter dommens lovlige forkyndelse at »gøre velbårne hr. brigadier Mundt og frue udi nogle fornemme gotfolckes af lige stand, som de sielv dertil kand ombede og formåe, deres præsense og overværelse, en sømmelig og tilstreckelig afbigt«, hvortil kom, at Boysset i mulkt skulle betale 100 rdl. til forstanderen for de fattiges hospital i Næstved og 60 rdl. til Niels Mund i sagsomkostninger. Endvidere blev hans mange grovheder af retten kendt »utalte, døde og gandske magtesløse«. ⁽²⁶⁾.

Tre uger efter, at disse kendelser var faldne, blev der ved samme ret afsagt dom i en tredie sag mellem den gamle kriger på Rønnebæksholm og den unge, allerede afdankede officer fra Basnæs. Boysset havde i sin nød grebet efter et halmstrå, da han så, hvor det bar hen med de to andre sager, så han forsøgte sig nu med et stævнемål imod

brigadéren, hans frue, deres søn, kaptajn Mund og en række af deres tjenestefolk, der alle blev tiltalt for »deris formastelige andfald imod velbemeldte mons. de Boysset på landeveien imellem Nestved og Vordingborg ved Rønnebæksholm mølle om aftenen d. 14. oktober nest forleden år med påfølgende u-sædvanlige og lougstridige arrest samt tillagte beskiemmelige expressioner«. Muligvis nærede Boysset et spinkelt håb om, at han ved dette stævнемål skulle kunne få ram på Niels Mund, men i så fald blev han beskæmmet i sit håb. Den åbenbare sammenhæng mellem denne sag og de to tidligere pådømte affærer var ikke til at komme udenom, og den 20. november 1721 blev Niels Mund og hans folk i alle måder frikendt for Boyssets anklager.⁽²⁷⁾

Det viste sig imidlertid, at Boysset også ved en anden lejlighed havde været på krigsstien. Efter alt at dømme havde han tidligere været både drikke- og dusbroder med brigadérens to sønner, Johan og Frants, og kort efter, at deres fader havde begyndt sine processer imod ham, havde han været uforsigtig nok til at forsøge at overtale dem til at gå imod deres fader og moder og støtte h a m. Den 12. januar var han kommet ind i Munds gård i Næstved for at besøge dem, og da havde han sagt til dem, at de var hans venner, »hvis de iche tog deris fader, den gamle canalies parti an«, og Dorthe Goltz, der var gift med forpagteren på Rønnebæksholm, Jens Pedersen, kunne fortælle, at Boysset havde inviteret de to brødre med hen på apoteket - apotekerens var nemlig også værtshusholder! - men de havde undskyldt sig med, at deres fader havde forbudt dem at omgås ham. Det ophidsede ham, og han råbte til dem, at »de hafde iche nødig at kiere sig om dét gamle asen eller bæst«.

Da disse ord kom Niels Mund for øre, blev han for alvor vred og begyndte på en ny proces mod den ubesindige junker, men denne gang ved hans eget hjemting, Skælskør byting. Også denne proces blev langvarig. Dommen faldt først den 22. januar 1722 og gik naturligvis Boysset imod. Byfogeden kendte de faldne ord for døde og magtesløse, så de ikke i nogen måde blev til skade for brigadéren og hans familie, og dømte Boysset til at bøde for sin forseelse 40 rdl. til

Næstved hospital, »eftersom ordene i samme bye ere faldne og passerede«, hvortil kom, at han skulle betale processens omkostninger med 10 rdl.⁽²⁸⁾.

En mærkværdig affære, som næppe var helt uden forbindelse med stridighederne mellem Mund og Boysset, tog sin begyndelse på Rønnebæksholm den 31. juli 1721. Engang i løbet af denne dag var ridefogeden Peder Geris kommet gående fra kálhaven ind på gårdspladsen, og han fik da øje på den unge Boyssets tjener, Jacob Lysse, der kom ned over broen, blodig og med et hul i den ene kind og et i hof-ten. Han havde spurgt Geris, om han ikke nok ville binde ham et tørklæde om hovedet, og dét havde han da også gjort. Peder Geris havde så spurgt, hvem der havde givet ham en så ilde medfart, og Jacob Lysse havde svaret, at således havde »de canallier« på gården handlet med ham, »som noch igien skulle blifve betalt«, men han havde ingen navne nævnet, og derefter var han redet bort fra gården.

Kusken på Rønnebæksholm, Søren Larsen, havde set Jacob kom-

Rønnebæksholm set fra sydøst.

Efter »Danske slotte og herregårde 5« - 2. udgave.

me ridende ind på ladegården med en bøsse i sadlen. Han havde bundet sin hest ved en vogn og taget flinten under armen, hvorefter han i følge med fruens tjener, Ole Lund, var gået over gården forbi hundene, men senere havde han set ham ride bort, forbundet og med blodigt hoved. Bryggerspigen Karen derimod havde ikke set Jacob Lysse gå ind til brigadéren, men hun havde set ham komme ud »ad kyckendøren på borgegården, som havde udgang fra brigadierens stue, hvor hand var inde«. Heller ikke brigadérindens egen pige, mademoiselle Clare Abelsdatter havde set noget som helst, men hun havde hørt sige, at en eller anden havde skreget, da Jacob Lysse var kommet op til brigadéren; hun havde også hørt noget snak mellem brigadéren og kaptajn Mund om, at Jacob Lysse var blevet tilføjet nogle hug og slag, men hun vidste intet om, hvem der havde gjort det.

Det hele var således en såre mærkelig historie, så meget mere som Jacob Lysse ikke selv med ét ord havde antydnet, hvem der havde trakteret ham så ilde. Et og andet kunne tyde på, at gerningsmanden vistnok var én af brigadérens sønner. Kaptajn Mund havde jo da ved flere lejligheder ikke undsét sig for at tage de slående argumenter i brug. Men hvorfor sagde Boyssets tjener så ikke lige ud, hvem den skyldige var?⁽²⁹⁾.

Niels Munds og Dorethe Rantzaus to sønner, Johan og Frants, var jo, som tidligere antydnet, ret vanskelige, og i de sidste år, Niels Mund levede, havde han adskillige svære kvaler med dem. Den yngste af dem, jagtjunker Frants Mund, var i 1721 blevet ansat ved det engelske fasaneri på Jægersborg, men han var meget ofte hjemme, og det var ikke altid, han viste den rette sønlige respekt over for sine forældre, ja, han drev endda respektløsheden så vidt, at Niels Mund i foråret 1721 følte sig foranlediget til at indstævne ham til tingsvidnes erhvervelse »andgående hands u-sømmelige opsetsighed og ordgyderi imod høybemeldte hans fader«. Stævningen var forkyndt jagtjunkereren på hans bopæl af faderens tjener, Henrik Thrane, men da Frants Mund ikke selv var til stede, havde han overgivet stævningen til slotsforvalterens tjener, Peder Humble, der da også havde meddelt ham kvittering. Som vidner var indstævnet en række af tjenerstaben med

Peder Geris og Frederik Hagensteen i spidsen, samt fire bønder fra Rønnebæk. Ingen af dem gav imidlertid møde, og der blev heller ikke afholdt forhør senere. Rimeligvis er jagtjunkerens krøbet til korset og har bedt om godt vejr. I hvert fald døde sagen hen, således at der ikke forekommer nærmere oplysninger om Frants Munds opsætsighed.⁽³⁰⁾

Nogle måneder senere hændte der imidlertid noget, som var langt alvorligere. Omkring juni termin 1721 var Niels Mund i København, og torsdag straks efter den 11. juni kom Rønnebæksholms skytte, Hans Henrik, ind til brigadéren i hans logi i København, og her fik han besked på at lukke dét skrin op, som stod i kammeret, men da han gik hen og tog det, mærkede han, at låsen var løs, så han ikke kunne lukke det op. Han tog derfor en mejsel og slog låsen fra, men opdagede så, at »låsen var brudt med een didrik eller et andet støcke jern«.

Da de havde fået skrinet åbnet, bemærkede brigadéren, at der manglede to poser med ialt 700 rdl. kroner⁽³¹⁾, og han sagde til skytten, at han måtte vide, hvor pengene var blevet af. Hans Henrik undskyldte sig og sagde, at dét vidste han ikke noget om. Niels Mund fik åbenbart en mistanke, for han spurgte, om kaptajn Mund og jagtjunkerens var i København. Det vidste skytten ikke, men han kunne dog fortælle, at han havde set kaptajnens tjener på gaden, og han fik derpå befaling om at ride til Jægersborg og se efter, om sønnerne var dér, men just, som han var steget til hest og ville ride bort, fik han øje på jagtjunkerens tjener, Hans Jensen, og kaptajnens tjener, der hed Rabbe. Da han spurgte dem ud, viste de ham hen til et værtshus i Vingårdsstræde, og der fandt han de to brødre. Han hilste dem fra deres fader og sagde, at de skulle komme hen til ham og tage de penge med, som de havde frataget ham, »førend de blef udgifven«, men kaptajnen viste ham af og sagde, at den snak skulle Hans Henrik ikke kere sig om.

Skytten så nu, at kaptajnen og jagtjunkerens havde de to poser med penge på bordet foran dem, og kaptajnen tog nogle penge af den ene pose og talte i stabler, men om det var hundrede eller et halvt hundrede rigsdaler, kunne han ikke kloges af. Derefter skulle poserne forsegles, men skytten havde ikke bemærket, om jagtjunkerens havde for-

seglet mere end den ene, inden han tog begge poserne og kørte ud i byen med dem. Hans Henrik vidste heller ikke, hvor jagtjunkereren tog hen, men han kunne oplyse, at de to brødre ikke var alene, men havde haft selskab af Johanne Sofie Klein, der tjente på Rønnebæksholm, og han kunne også fortælle, at han havde hørt jagtjunkereren sige til kaptajnen, at han skulle huske at betale de ti rigsdaler, som forpagterens kone havde til gode hos dem.

Rent umiddelbart ser det ud, som om de to adelige junkere ligefrem havde bestjålet deres fader. Den gamle brigadér blev da også meget vred og lagde sagen meget hårdt op, idet han lod sine to sønner stævne til tinge. De fik imidlertid Søren Barchmann fra Præstø til at stande i rette for dem, og han havde held til ved forskelligt juridisk pindehuggeri at forhindre, at et par vigtige vidner blev afhørt på birketetinget. Forøvrigt slap de med skrækken, for den 31. juli 1721 mødte prokurator Niels Wiger fra Næstved for retten »med beretning fra højædle og velb. hr. brigadier Mundt på Rønnebæksholm, at denne sag contra hans elskelige sønner, capitain Johan Rantzau Mundt og jagtjunker Frants Mundt, andgående de omdesputerede 650 rdl. eller 700 rdl., er i ald kierlighed imellem dem forligt med alt, hvad der af dend sag kand dependere efter de imellem dem af denne dato udgifne foreeningsbreve, huor efter ingen videre rettergang på endten af siderne forlanges«. Forældrekærlighedens langmodighed havde således endnu en gang skånet de vanartede.⁽³²⁾

De »elskelige« sønner holdt altså skindet på næsen i denne omgang, men det betød ikke, at Niels Mund sådan uden videre lod dem løbe med sine penge. Frants Mund måtte således, for at slippe for videre tiltale, udstede en veksels lydende på de godt 50 rdl., som han og broderen havde neglet af de 700 rdl., for den 4. december 1721 så Niels Mund sig atter nødsaget til at indstævne sin søn, »velædle og velb. hr. jagtjunker Frants Mund, logerende i Kiøbenhafn hos sr. Mads Lime på Gl. Torv«, fordi han ikke havde indfriet vekslen. Barchmann, der endnu engang repræsenterede jagtjunkereren, påhørte varslet, som skulle være forkyndt for Frants Mund, mens han » ickun enpesent (en passant) hafde verit en giest på et par natters tid«, men da faderen på

kaldssedlen havde angivet ham for jagtjunker, så vidste den gode brigadér jo nok, at sønnens bopæl, »huor hand holder dug og disk«, var ved den engelske jagt på Jægersborg, og Barchmann krævede derfor sagen afvist til et nyt, lovligt stævнемål.

De to kaldsmænd, Henrik Thrane og Jochum Pedersen, svarede hertil, at de havde talt med jagtjunkereren i København, hvor han logerede, og han havde sagt til dem, at det var godt nok, så de behøvede ikke at tage til Jægersborg. Barchmanns prokuratorkneb hjalp altså ikke i dette tilfælde, og hans indsigelser mod stævнемålet blev da også afvist af dommeren. Niels Pilemark, der førte sagen for Niels Mund, stod så frem og forklarede, at i sidst afvigte sommer ved forårstider havde brigadéren hidkaldet sin søn »for noget dem imellem værende«, men på selve tingdagen var de blevet forligt i Hans Pedersens gård i Grumløse således, at jagtjunkereren skulle betale sin fader nogle og halvtreds rigsdaler. Han havde så udstedt vekslen og aftalt, at hvis pengene ikke blev betalt til forfaldsdag, måtte den fornyes til betaling på en anden tid, og Pilemark havde skrevet en akkord mellem fader og søn på stemplet papir, som jagtjunkereren derefter skrev under på.

Søren Barchmann fandt det meget beklageligt, at brigadéren og hans søn kunne strides om en sådan bagatel, men for at »betage ham hans hr. faders hidsighed og umage at føre beviser«, tilstod Barchmann på Frants Munds vegne, at vekslen var betalt, men til fru brigadérinden, og at han havde »hendes hånd derfor på stemplet papir«, og dét havde jagtjunkereren forlængst forevist sin fader. Denne kvittering lovede Barchmann så at fremlægge i retten fjorten dage senere. Niels Wiger, der jo var dén, der hin dag i Hans Pedersens gård i Grumløse havde fået forliget mellem fader og søn i stand, oplyste derefter, at vekslen løb over to måneder, men at den kunne fornyes i indtil seks måneder. Ridefoged Peder Geris udtog derefter et tingsvidne i sagen, og efter den tid høres der ikke mere til Frants Mund og hans veksel.⁽³³⁾

Den ældste af Niels Munds sønner, Johan Rantzau Mund, var den 24. maj 1720 blevet kaptajn for Antvorskovs kompagni af det syd-

sjællandske nationale infanteriregiment, og det ser, som før nævnt, ud til, at han i lange perioder ligefrem tog ophold på Rønnebæksholm, ofte med seks til otte af sine folk, og dét må undertiden have været en temmelig mærkbar økonomisk belastning for den gamle brigadér. Det gik da heller ikke altid for sig uden gnidninger, især ikke i de tilfælde, hvor den mandhaftige kaptajn gjorde sine fingre lige lovlig brede, og det samtidig gik ud over de ansatte på Rønnebæksholm.

Det blev Niels Mund harm i hu over, og den 8. januar 1722 indstævnedede han sin søn for »vidnesbyrd og brevfe at andhøre, spørgsmål at besvare til tingsvidnes erhvervelse andgående hr, brigadierens laqvej og tjener, nafnlig Peder Andersen, som hr. capitain Mundt sig skal hafve tilpragtisered og foruden pas og tilladelse andtagen og indskrefven til soldat ved sit compagnie, så vel som ved fire af hans underofficerer udtagen af brigadierens huus hos Christen Andersen i Næstved venge«.

Det første vidne i sagen var Jørgen Stryger, som kort tid i forvejen havde afløst Peder Andersen som tjener og lakaj hos brigadéren, men han vidste egentlig intet i sagen, for så vidt som han kun kunne fortælle, hvad han havde hørt, men Henrik Thrane, som i flere år havde været i tjeneste hos Niels Mund, vidste meget bedre besked, og han fortalte, st nogle uger inden jul var Peder Andersen blevet sendt til Rønnebæksholm fra brigadérens frue, som var i København, og efter hjermkomsten blev han af Niels Mund præsenteret for sessionskommissionen som soldat for godset under kaptajn Wentins kompagni, men kaptajn Mund havde fået ham indskrevet under sit kompagni som nr. 116. Da Peder kom tilbage fra København, blev han sat af i Rønnebæk, men senere kom nogle af kaptajnens underofficerer og førte ham bort.

Da brigadéren fik opspurgt, at Peder Andersen lå i kvartér i Tornemark, et stykke vej vest for Næstved, rejste han derhen sammen med Henrik Thrane, og da de havde fundet ham i dén gård, hvor han var indkvarteret, sagde brigadéren, at han skulle følge med. Peder adlød og kørte med vognen til Niels Munds vængehus på overdrevet,

hvor Henrik Thrane fik ordre til at holde øje med ham til om morgenen næste dag.

Mens de nu sad dér i stuen hos Christen Andersen, havde Henrik Thrane spurgt Peder, om han ikke lige så gerne ville gå soldat for brigadérens gods som for kaptajn Mund, og han havde hertil svaret, at det da var h a m lige meget, hvis kaptajnen ville give sin tilladelse.

Morgenen efter kom Niels Mund agende til huset og befalede Henrik Thrane at følge med til Næstved, og imens skulle så Jørgen Christensen tage vare på karlen, men noget efter, at de var taget af sted, kom både Jørgen Christensen og Christen Andersen til Næstved, fandt deres husbond og fortalte ham, at »karlen Peder Andersen var med gevalt borttaget af fiire underofficerer af capitain Mundts compagnie«. Da brigadéren hørte det, kørte han hen og pålagde vagten i porten ved Storebro, at hvis der kom nogle underofficerer med sådan en karl, så måtte de ikke lade ham komme ud af byen, men skulle anholde ham.

Jørgen Christensen og Christen Andersen kunne imidlertid oplyse, at de havde set tre af underofficererne gå ind til Ditmer Slagters i Næstved. Senere kom brigadéren agende derhen, og de hørte underofficererne bruge mund imod ham, men de kunne ikke høre, hvad de sagde, eftersom de ikke var i stuen, men brigadéren kom meget vred ud og sagde til dem, at de skulle give agt på, hvor underofficererne blev af, mens han gik op til majoren. Da der senere kom bud om, at underofficererne skulle komme op til majoren, fulgte de to karle efter dem derop.

Da der var blevet foretaget en nøjere afhøring af vidnerne, blev det endelig fastslået, at Peder Andersen aldrig havde været i kaptajn Munds tjeneste, men altid været »i brigadierens brød, til hand blev udført til inroullering«. Niels Pilemark begærede derefter et tingsvidne beskrevet, og med dét i hænde lykkedes det efter alt at dømme Niels Mund at få Peder Andersen indrulleret som soldat for sit gods.⁽³⁴⁾

Om forholdet mellem Niels Munds to sønner kan der næppe fortæles ret meget, men affæren med de 700 rdl. kunne dog tyde på, at de undertiden enedes kønt om at følges ad på de vilde veje, og flere andre ting peger i samme retning. Formentlig kunne de også af og til være indbyrdes uenige, men deres eventuelle uoverensstemmelser synes at være gået uden om retsvæsenets lave våning i Grumløse. Derimod havde Frants Mund i 1722 en affære med sin broders tjener, Niels Lintner, en sag, hvori kaptajnen forekommer mærkeligt ligegyldig. Niels Lintners broder var iøvrigt ligesom jagtjunkerens ansat ved Jægersborg, men det forhindrede ikke kaptajnens tjener i at bruge voldsomme og grove ord imod Frants Mund, der med det samme indstævnedes ham til at møde for Vordingborg rytterdistrikts birk den 20. august 1722.

En måned forinden, den 20. juli, havde skytten Hans Henrik sammen med Knud Hansen og Jens Hansen opholdt sig på kaptajn Munds sal uden for hans kontor på Rønnebæksholm, og de havde da hørt, at Niels Lintner brugte en meget ond og slem mund imod jagtjunkerens der i al fredelighed stod og så på sin broders nye ridetøj, som nylig var kommet fra sadelmageren.

Han havde råbt til junkeren: »Jeg må passe på fingeren af jer; man kan ikke tro slige folk«! - Jagtjunkerens gik væk fra ridetøjet og sagde »af hasselereri« (harcellerende) : »Gud bevare os! Hvilke farlige folk er I«! - Hertil havde Niels Lintner svaret: »Vi er gode nok for os, og jagtjunkerens skal intet kyse os!« - »Ja,«, sagde jagtjunkerens, »I kan bravt skrive assignationer« (anvisninger på penge). - Jeg har ikke skrevet assignationer«, råbte Niels, »og jeg forlanger heller ikke nogen assignationer af jagtjunkerens«. - »Jeg mener ikke for jer selv«, sagde jagtjunkerens, »men I har skrevet for jeres herre, Kaptajnen. Det har jeg selv set, og hvis I vil have det, skal jeg vise jer det«;

«Jeg blæser ad jagtjunkerens«, råbte Niels, men jagtjunkerens sagde roligt: »Niels, lad mig være i fred for slige ord. Vid, hvad I er, og hvad jeg er«. - »Jeg siger end som tilforn«, svarede Niels, »jeg blæser ad jer, hr. jagtjunker, og jeg er lige så god som I«! - Så sagde Frants Mund stilfærdigt: »Lad mig være i ro, Niels, med jeres slemme og

grove ord imod mig. I vil have mig på læderet af jer, og jeg vil intet have med jer at bestille. Jeg beder jer, lad mig have fred og rolighed, om det skal gå vel til, thi sligt hundsvotteri tåler jeg ikke«! ⁽³⁵⁾

Hans Henrik Skytte, der roligt havde siddet og hørt skænderiet udvikle sig, blandede sig nu i ordskiftet og sagde til Niels Lintner, at han skulle skamme sig og lade jagtjunkereren være i fred. Han havde jo ikke sagt et eneste ondt ord til ham. Men Niels blev ved sit og gentog, at han blæste ad jagtjunkereren, der dog stadig prøvede at tale ham til rette med sagtmodige og afvæbnende ord. Det var imidlertid helt umuligt at lukke munden på Niels, og omsider mistede Frants Mund tålmodigheden og sagde til ham: »Jeg bærer over med jer for jeres broders skyld, ellers havde jeg, véd Gud, ikke dén patience (tålmodighed) med jer. thi I er den eneste, jeg tåler så meget af«.

Men Niels Lintner hidsede sig mere og mere op. »Jeg blæser ad jer og min broder med«, sagde han, »han har aldrig gjort mig noget godt eller givet mig noget, og jeg forlanger heller ikke noget af ham«! Derefter gik Niels med løftet hånd truende ind på livet af jagtjunkereren og råbte: »Bi du, til du kommer til Jægersborg, så skal du få!«

Denne grove tiltale gjorde Frants Mund vred. Han tog en underofficers kårde, som lå i nærheden, trak den af skeden og gav Niels Lintner to rap over armen med den, men hans moder, brigadérens frue, der var blevet hidkaldt af det højlydte skænderi, løb imellem dem, greb sønnen i armen og sagde: »Lad det grove og uhøflige menneske være!«

Både Knud Hansen og Jens Hansen vidnede helt overensstemmende med skytten Hans Henrik, og på grundlag af det, de tre mænd havde fortalt, erhvervede Niels Pilemark et tingsvidne, som han dog ikke synes at have gjort brug af - i hvert fald ikke på birketetinget i Grumløse.

Der var dog vistnok en helt anden årsag til, at Niels Lintner således gik amok. Det fremgik med al tydelighed af skyttens vidneudsagn. Under skænderiet på kaptajnens sal havde han hørt jagtjunkereren sige: »Det er takken, jeg skal have for det, I slog øjet ud på min

hoppe!« Dertil havde Lintner svaret: »Det vil jeg ikke give jer et godt ord for. Jeg kan betale jeres hoppe, så er den min!«

Niels Lintners uheld med hoppen havde Niels Kusk på Rønnebæksholm haft på nært hold, omend han ikke ligefrem havde overværet det. En dag, vel et par måneder i forvejen, havde Niels Lintner efter aftale med jagtjunkerens arbejdet med den pågældende hoppe, der skulle rettes af til »at trekke og være skydehoppe«. Da Niels Kusk bagefter var kommet ind i stalden til hende lige efter, at hun var sat derind, så han, at »hun var meget svedig, og der lå store valcker af slag på siderne af hende, hvilcke hand spurte jagtjunkerens og Niels Lintner, hvem der hafde gjort det«. Hertil havde jagtjunkerens svaret: »Det skar (skader) intet, hun skal hafve mere af det, ellers gør hun intet godt.« Derefter gik kusken op til hovedet af hoppen og opdagede da, at den havde fået en skade på det ene øje. Da han spurgte, hvem der havde gjort det, sagde Niels Lintner: »Jeg gjorde det, men Gud ske lov, jagtjunkerens så, hvorledes det gik til«. Han tilføjede dog, at han ikke havde gjort det »af vandart, men af vandvåde eller vandvare«.

Hoppen, som jagtjunkerens iøvrigt havde købt af kaptajnen for 50 rdl., var, så vidt kusken kunne skønne, hen ved ti år gammel, men allerede andendagen efter, at den var tilføjjet skaden i øjet, havde både jagtjunkerens og Niels Lintner på ny brugt den og prøvet at afrette den. Frants Mund synes således ikke i første omgang at ville kræve sin hoppes skade erstattet af Niels Lintner. Dét gjorde han først nogle dage senere, efter at Lintner havde overfuset ham på salen.

Sagen om hoppen trak længe ud, helt til den 10. december 1722. Jagtjunkerens krævede nu fuld erstatning af Niels Lintner, men dennes prokurator, »seigneur« Gregers Weile fra Åside, prøvede at lægge hele skylden over på Frants Mund. Retten fandt imidlertid, at da det af flere vidner var godtgjort, at Niels Lintner selv havde tilstået, at han med en kæp havde tilføjjet jagtjunkerens jagthoppe een stoer skade og lyde«, så den var blevet blind, så kunne han ikke befries derfor, »men som det icke kand andsees, at denne malheur er skeet af nogen malicie eller frie forset, men meere af uforagt og vandvare, så eragtes

for ret, at Niels Lintner for denne hans vareløshed og hoppens tilføjede skade og lyde bør at betale til ermeldte hr. jagtjunker udi penge 10 rdl.« - Desuden blev det pålagt Niels Lintner at betale sagens omkostninger med 4 rdl.⁽³⁶⁾

Der synes i det hele taget at have været liv i kludene, når Niels Mund havde sønnerne hjemme på Rønnebæksholm, og i særdeleshed synes hans velbårenhed jagtjunkerens ofte at have haft held til at komme i karambolage med sine omgivelser, - undertiden dog uden selv at være skyld deri.

I forsommeren logerede Christian Frederik Boysset midlertidigt i Næstved, og ved den lejlighed kom Frants Mund i spektakler med hans tjener, Jacob Lysse, der, efter alt at dømme, havde villet hævne sig for de prygl, han året i forvejen havde hentet sig på Rønnebæksholm. Den 11. juni indstævnedes Frants Mund derfor Jacob Lysse og skytten Anthoni på Basnæs samt Henrik Thrane, som tidligere havde været tjener hos brigadéren, men som nu havde en lignende stilling på Basnæs. De var alle tre indstævnet, fordi de anden pinsedag midt under gudstjenesten havde rottet sig sammen og var gået ind i Christen Brandts hus i Næstved, hvor de »på rans måde havde udtaget hr. jagtjunker Munds flindte bøsse, som dér til forvahring var indlagt«. Som vidner var indkaldt Boysset selv og Christen Brandt med flere, men først fremstod oberstinde Lützous tjener Rasmus Jensen, der fortalte, at sidste anden pinsedag, mens herskabet på Rønnebæksholm var i kirke, kom Henrik Thrane ind til Christen Brandts og begærede en pægl mjød, og straks derefter kom generaløjtnant Boyssets skytte på Basnæs, Anthoni, og Boyssets tjener, Jacob Lysse, derind. Jacob talte nogle ord med Christen Brandts hustru, der viste ham ind i sengekammeret, og lidt efter kom han ud med jagtjunkerens bøsse i hånden og spurgte, hvem der ejede den. Jens Kusk fra Rønnebæksholm svarede ham, at det var jagtjunkerens. Derpå sagde Jacob Lysse, at den flint ville han beholde så længe, indtil han havde fået sin egen igen, som jagtjunkerens havde slået i stykker på hans hoved, og derpå begyndte han at gå hen imod døren, men Henrik Pedersen, der var staldkarl hos brigadéren, sagde, at han ikke sådan uden videre

måtte gå bort med bøssen. »Gå til side«, sagde Jacob, eller jeg skal skyde dig ihjel på stedet!«. Så lod Henrik ham gå med bøssen af frygt for, at han skulle blive tilføjet mén eller skade. I det samme så` de, der var til stede i stuen, at Boysset og en anden mand gik forbi »så sagtelig«, og Henrik Thrane råbte: »Der går herren!« Derefter gik Henrik Thrane, Jacob Lysse med bøssen og Anthoni Skytte fra Brandts hus og fulgte efter Boysset og hans ledsager lige hen til baron Wedels port. Her gik Jacob ind med sin herre, men kom lidt senere ud igen, stadig med bøssen over armen, og han og de to andre fulgtes ad op på torvet, efter at Boysset havde råbt ud ad vinduet til Jacob: »Gå i hus med din flint!«⁽³⁷⁾

Niels Pilemark sagde, efter at samtlige vidner, Boysset dog undtaget, havde udtalt sig, at Boysset »hafde inkluderet sig sielf eller var autor (ophavsmand) til bøssens borttagelse, hvilket kunde hafve rimelighed og sammenheng med det, som de andbudne skriftlige vidner omtyer« (vidner om).⁽³⁸⁾

I den sidste ende blev hele affæren imidlertid til skade for den forholdsvis uskyldige Christen Brandt, som Frants Mund krævede erstatning af for den bortfjernede flintebøsse. Efter en langsommelig proces, der varede næsten halvandet år, blev der den 19. januar 1724 på Sjællandsfars landsting afsagt en dom, hvorved det blev pålagt Christen Hansen Brandt i Næstved enten at levere jagtjunker Mund bøssen uskadt eller, såfremt han ikke var i stand dertil, at betale ham dens fulde værdi.⁽³⁹⁾

En anden sag, der vistnok opstod som en direkte følge af Henrik Thranes deltagelse i bortfjernelsen af jagtjunkerens flint, blev rejst af den gamle brigadér, der den 11. juni 1722 havde indstævnet sin tidligere tjener, Henrik Olsen Thrane, som han beskyldte for at være undveget fra sin tjeneste uden lovligt pas og afsked, hvorefter han havde givet sig i tjeneste hos generalløjtnant de Boysset, men denne sag blev efter et par måneders forløb opgivet igen.⁽⁴⁰⁾

Niels Mund havde da også adskillige andre og vigtigere ting at tænke på. Efterhånden kneb det en hel del med økonomien, og det havde det egentlig gjort i flere år. I de sidste år var brigadéren kom-

met til at skylde en københavnsk handelsmand, sieur Arnold Kiølner, over 2200 rdl., hvoraf han dog ret hurtigt havde betalt 1400 rdl., men da det trak ud med det resterende beløb, lod Kiølner Niels Mund indstævne, og han fik den 8. februar 1720 på Hammer herredsting dom for, at disse penge skulle betales. Det drejede sig, med renter, om ialt 833 rtdl. 4 mk., »som brigadier Mund til Rønnebæksholm for sig, frue og børn og datterbørn skyldig var for bekomne varer«. Brigadérens familie havde åbenbart her kunnet købe, hvad de havde brug for eller lyst til, og lade det skrive i Niels Munds navn, ja, dattersønnen, den unge søofficer, Niels Vind, havde af sin morfar fået lov til at »bekomme til sine klæder og andet, hvad hand ville hafve«.

Da Kiølner, trods brigadérens tilståelse og forsikringer om snarlig betaling, alligevel ikke havde fået sine penge, forfulgte han sagen, og i en højesteretsdom af 8. juli 1722 blev det befalet birkedommer Hans Eilersen i Bårse at »forfriske sagen på ny«. I anledning heraf blev birkedommer Christen Jespersen i Lille Næstved indstævnet til at møde på Kiølners vegne den 14. januar 1723. Mund mødte ved sin ridefoged, Peder Geris, der med flid forsøgte at trække sagen i langdrag, skønt det, stort set, var forgæves, for Jespersen besvarede ethvert forsøg derpå med at kræve en fornyet dom i sagen. Da dette tovtækkeri havde stået på i et par måneder, begærede begge parter at få en endelig dom, og der var da heller ingen vej udenom: Pengene skulle betales, men det skal dog lige nævnes, at dommen faldt først efter, at Niels Mund var afgået ved døden.⁽⁴¹⁾

Trods disse økonomiske besværligheder og trods sin høje alder orkede Niels Mund alligevel ved sin ridefogeds hjælp at tage vare på sine undergivne, når de havde behov for hans beskyttelse. - St. Hans aften i 1723 var en af hans karle, Hans Pedersen, blevet beskudt, da han kom ridende på landevejen ved Rønnebæksholm, og med det for øje at erhverve et tingsvidne herom indstævnedes Peder Geris mester Gotskalck, der var skarpretter udi Næstved, tvende musikantervendte, Peder Vestermann og Thomas Nielsen, samt en tobaksspinder-svend ved navn Hans, alle tre fra Næstved. Desuden blev også de mennesker, der havde overværet bataljen, indstævnet. Det drejede sig

om mølleren Johan Hillebrandts, hans søster, Maria Hillebrandtsdatter og tjenestepigen i møllen, Maren Hansdatter.

Da Maren var trådt frem i vidneskranken, kunne hun fortælle, at forleden St. Hans aften var mester Gotskalck kommet ridende på vejen forbi Rønnebæksholms mølle mod Næstved, mens de tre andre kom kørende samme vej, og da de kom over broen ved pilen på hjørnet af gærdet, kom en af brigadérens bondesønner, Hans Pedersen, ridende, og idet han red forbi, gav den musikantersvend, der kørte for de andre, hans hest et rap med sin pisk. Hans Pedersen vendte sig hurtigt og gav den musikantersvend, der sad bag i vognen, to rap, enten med en kæp eller en svøbesnert. Musikantersvenden, der var musikanter Vestermanns broder i Næstved, sprang af vognen, trak sin kårde og løb efter karlen, som han dog ikke kunne løbe op. I det samme skød mestermanden Gotskalck Mühlhausen efter ham med sin pistol og ramte både karl og hest. Hans Pedersen fik fem hagl i det ene ben, og hesten blev ramt i låret.

Lidt efter mødte Hans Pedersen sin søster, og hun fortalte ham, at han var »skjødt« i låret. Han red så tilbage igen og spurgte musikantersvenden, hvem det var, der havde tilføjet hans hest dén skade. Det fik han dog intet svar på, for Thomas Nielsen greb hans hest i tømme, mens tobakssvenden slog ham tre rap i hovedet med en kæp, så blodet flød, og desforuden gav han ham nogle slag på »schrempen« (kroppen eller ryggen). Men så kom mølleren Johan Hillebrandt til og fik dem skilt ad; det var søsteren Maria, der havde hentet ham, da hun så, hvor voldsomt det hele udviklede sig, og da han kom derhen, sagde han: »Lad den karl være. I kan vel se, han er en drukken nar!« Men mestermanden svarede ham: »Nu har jeg ladt min pistol igen, så nu skal jeg skyde den karnalje et lår eller et ben fra. Han skulle havde nogle tørre hug, så han kan lade folk passere en anden gang!« - Derefter skiltes de ad, og enhver tog hjem til sit.

Hans Pedersen og hans hest blev synet af to mænd fra Rønnebæk, Niels Christensen og Peder Andersen, og da de undersøgte ham, fandt de i hans højre ben nede ved anklen tre huller, som de syntes var gjort med hagl, og »huor af blodet udflød«, og i hans hoved to huller, nem-

lig det ene foran i panden og det andet »bedre op i hovedet«, og hvert af dem var halvanden tomme lang og gik dybt ind i hovedet, men de kunne ikke lige se, hvor dybe de var, »så som hullerne var tilgroet med blod«. Da de synede hesten, fandt de, at der i dens højre side var »indskiudt fiire hagel«, som de tog ud af hullerne, og i det høje lår var indskudt elleve hagl foruden fem i det venstre lår. Hans Pedersen beklagede sig meget og sagde, at disse skader var tilføjet ham og hesten af mestermændene i Næstved. På grundlag af disse vidnesbyrd fik Peder Geris det ønskede tingsvidne, men om han gjorde brug af det, vides ikke. Sagen er dog formentlig fulgt op ved mestermændens og hans kumpaners hjemting, bytinget i Næstved.⁽⁴²⁾

Løvrigt var det nok heller ikke klammerier af denne slags, der optog Niels Mund mest i sommeren 1723. Dels var han syg og tynget af alderens vægt, og dels var der værre ting, der trængte sig på. Det var igen økonomiske vanskeligheder, der tårnede sig op omkring ham.

Den 17. juni 1717 havde han til præsten i Terslev og Ørslev sogne ved Haslev, magister Mourits Trappe, udstedt en obligation, lydende på hele 400 rdl., hvoraf de 300 rdl. skulle være i kroner og de 100 rdl. i »småe courant klingende mynt«.⁽⁴³⁾

Desværre døde den gejstlige velhaver, præsten, allerede den 3. december samme år, og arvingerne var ikke til sinds at lade denne udestående fordring bero længere end fornødent. I et brev, dateret 16. september 1722, blev obligationen opsagt, og opsigelsen blev forkyndt for Niels Mund den 13. februar 1723, men da opblikningen ikke var betalt og indfriet til juni termin samme år, blev retsvæsenets knirkende hjul sat i gang med retning mod den gamle brigadér. En københavnsk handelsmand, Gregorius Nielsen, der tog affære på arvingernes vegne, lod prokurator Jørgen Jacobsen Friis fra Slagelse indstævne Niels Mund, som han krævede dømt til omgående at indfri obligationen og betale de påløbne renter.

På fru brigadérindens vegne mødte Niels Pilemark på tinge den 26. august 1723 og gav retten til kende, at hr. brigadér Mund siden i foråret havde været »beladen med stoer svagthed«, som havde forhin-

dret ham, så han ikke selv, som han ellers plejede, havde kunnet efterleve denne nu producerede opsigelse. Desværre havde fru en været uvidende herom og ukyndig i den slags sager, indtil den 11. juni, da hun af brigadéren var blevet underrettet derom. Hendes velbårenhed var da straks rejst til København med de opsagte 400 rdl. og havde opholdt sig dér fra den 18. til den 20. juni, og hun havde i dén tid »Ideligt og flitteligt« ladet efterspørge den mand, Gregorius Nielsen, som pengene skulle betales til, men havde ikke kunnet få kundskab, hverken om hans bopæl eller, hvor han opholdt sig. Hun var så rejst hjem igen med uforrettet sag og havde sat pengene på rente. Lige for øjeblikket havde hun altså ikke kapital ved hånden, men tilbød at betale alt, hvad obligationen lød på, til førstkommende 11. december 1723, hvilket Niels Pilemark fandt rimeligt, ikke mindst i henseende til den »faute« (mangel), der var i opsigelsen, at det overhovedet ikke var angivet, hvor personen, som pengene skulle betales til, havde sit tilhold, og hvor han kunne findes. Han bad derfor om tre ugers opsættelse, så han fik mulighed for at bevise fruens gode vilje til at betale pengene. Prokuratoren fra Slagelse protesterede mod opsættelsen, men dommeren fandt det ikke forsvarligt at modsætte sig den ønskede opsættelse. Men tillod den »på dét, at velbårne hr. brigadieren ei skal besværges sig, at hand med retten overiles«.

Der blev dog ikke forundt Niels Mund flere muligheder for at besværges sig over noget som helst. Endnu inden Gregorius Nielsen havde nået at inddrive de 400 rdl., var den gamle brigadér kommet for en højere domstol, men ved den jordiske gik dommen ham alligevel imod. Pengene *skulle* erlægges.⁽⁴⁴⁾

Ifølge Beckers »Prospecter af danske herregårde« døde Niels Mund den 16. oktober 1723, men det er fejlagtigt, for en måned inden, den 16. september, stod prokurator Niels Pilemark i Grumløse på birketinget, der få dage senere blev flyttet til Ugledige, og procederede i sagen, der var rejst af Gregorius Nielsen, og ved dén lejlighed gav han til kende, at højædle og velbårne hr. brigadér Mund nu var afgået ved døden, og det havde derfor ikke været muligt for kaldsmændene at give møde på tinget. Niels Mund må altså være død nog-

le få dage før eller på selve tingdagen den 16. september. Kort efter blev han stedet til hvile i gravkapellet ved Rønnebæk kirke, hvor hans første hustru, Birgitte Marie Steensen i 1694 var blevet gravsat. Endnu i 1758 henstod deres kister i gravkapellet, der blev nedrevet i 1864. På kirkens alterklæde fandtes samme år Niels Munds og Dorethe Rantzaus navnetræk. Også alterbogen bar deres adelsvåbener og initialer.⁽⁴⁵⁾

De første år efter Niels Munds død kæmpede hans enke en hård, men forgæves kamp for at bevare Rønnebæksholm for den ældste af sønnerne, kaptajn Johan Rantzau Mund. Han nævnes den 11. januar udtrykkeligt som herre til Rønnebæksholm, og to bønder fra Rønnebæk oplyser samtidigt, at de var tjenere til Rønnebæksholm. Kaptajnen og hans moder synes dog begge at have været håbløse økonomer, hvortil kom, at flere og flere kom og krævede deres tilgodehavener udbetalt. Blandt dem var også premierløjtnant i flåden, Niels Vind, der var søn af Niels Munds datter af første ægteskab, Edel Urne Mund, og hendes mand, Erik Vind til Øllingsøgard, og som iøvrigt også på anden måde var beslægtet med kaptajn Mund, der ikke alene var hans moders haslvbroder, men også hans egen svoger, eftersom de var gift med to søstre. Dette dobbelte slægtskab forhindrede imidlertid ikke Niels Vind i at kræve, hvad han mente at kunne tilkomme af sin mødrene arv. Han gjorde derfor indførsel i gård og gods, der på det tidspunkt androg omkring 238 tdr. hartkorn. Da kaptajn Mund var ude af stand til at tilgodese de krav, han blev stillet overfor, var der kun én udvej: Den 23. januar 1727 blev Rønnebæksholm stillet til auktion i vinhandler Sohls gård på Amagertorv i København. Den højstbydende blev kaptajn Mund, der bød 21.020 rdl., men allerede den følgende dag bad han auktionsdirektøren om at udstede skødet - ikke til ham selv, men til hans kautionsist, kaptajn Christopher Tage, en præstesøn, der på uransagelig vis havde formået at skabe sig både en militær karriere og en antagelig formue.⁽⁴⁶⁾

Og med denne overdragelse af gods og gård var så den adelige familie Munds nære tilknytning til Rønnebæksholm ophørt, efter at gården i mere end 80 år havde dannet rammen om slægtens liv.

Hvor familien sidenhen slog sig ned, kan ikke siges helt nøjagtigt, men kaptajn Mund synes en tid at have boet i Næstved, hvor hans moder allerede før nytår 1725 havde slået sig ned, og hvor hun boede i en række af år.⁽⁴⁷⁾

Det er dog vanskeligt at sige helt nøje, hvor længe hun boede i Næstved, men på et eller andet tidspunkt må hun være flyttet derfra, for hun døde i Vejle i 1743 og blev den 9. juni samme år begravet i Bramminge kirke, der var i slægten Rantzaus eje, og her blev der i 1744 opsat et epitafium over hende.⁽⁴⁸⁾

Der er i det foregående fortalt så meget om Niels Munds og Dorothe Rantzaus to sønner, at det vel er naturligt, hvis denne beretning afsluttes med nogle oplysninger om, hvordan deres tilværelse kom til at forme sig.

Den ældste, Johan Rantzaus Mund, blev som nævnt født på Rønnebæksholm i 1696, døbt i Rønnebæk kirke og formentlig opkaldt efter sin moders halvbroder, der var en særdeles fremtrædende officer. Han skulle som sin fædre og mødre slægt gå militærvejen og blev landkadet 1714, kadetkorporal 1715, kadetsergent 1716 og den 4. september samme år fænrík i dronningens livregiment. I 1718 blev han sekondløjtnant og kort efter premierløjtnant ved det jyske ge-worbne (hvervede) infanteriregiment. Fra han den 24. maj 1720 blev kaptajn for Antvorskovs kompagni af det sydsjællandske nationale infanteriregiment, opholdt han sig, som flere gange omtalt, ofte hjemme på Rønnebæksholm, hvor han efter faderens død optrådte som husbond og herre. Fra 1724 var han chef for Flakkebjerg herreds kompagni, der tilhørte samme regiment som Antvorskovs kompagni, og det var i denne periode, han gjorde sig de ihærdige, men forgæves anstrengelser for at blive ejer af Rønnebæksholm. Det var formodentlig som et led i disse forsøg, at han i december 1724 lod to af sine bønder, Evert Pedersen og Jens Hansen, der begge var fra Rønnebæk, nedlægge forbud og arrest imod sin faders tidligere uven, Christian Frederik de Boysset, og sin egen broder, jagtjunker Frants Mund.⁽⁴⁹⁾

Nogle år i forvejen var han blevet gift med Marie Cathrine Lützwow, født 1699, og de boede en tid sammen på Rønnebæksholm. Hun var

datter af oberst Frederik Lützwow til Gammelgård og Dorothea Magdalena von Harstall, men hun havde som helt ung været trolovet med løjtnant ved det sydsjællandske nationale infanteriregiment, Holger Vind. Han døde imidlertid ganske ung i 1717.⁽⁵⁰⁾

Ægteskabet med kaptajn Mund blev dog langt fra nogen dans på roser. Han fik tidligt afsked fra hæren, og der blev tilstået ham en pension på 200 rdl. årligt. Desværre var han en mand, der ikke havde meget hold på sig selv, og i 1746 blev han for sine ubesindige handlinger hensat i stokhuset, den militære arrest i København, og fra den 1. februar 1747 måtte han af den pension, der var tilstået ham, kun få én rigsdaler om ugen. Resten skulle udbetales til hans hustru, så hun også havde lidt at leve af. Fra samme dato blev der iøvrigt udstedt kongelige ordrer til, at han skulle hensættes i fængsel på Munkholm for, som det hedder, »at revse ham for hans strafværdige forhold og betage ham lejlighed til at fremture derudi«.

Johan Rantzau Mund levede endnu i 1754, men døde ikke i fængslet på Munkholm. Ligesom Griffenfeld et halvt århundrede tidligere blev han syg under indespærringen og tilbragte sine sidste år senge-liggende i Trondheim. Men da var hans hustru forlængst død. Hun døde nemlig den 13. september 1747, og fire uger senere, den 10. oktober, udgik der en kongelig ordre om, at den pension, hun havde fået af staten, skulle gå over på hendes børn. Det drejede sig om fem ialt, tre døtre og to sønner, der som voksne begge blev officerer i den norske hær, som de dog begge to forlod før tiden. Frederik Mund, den ældste af dem, blev den 9. maj 1763 udnævnt til kontrollør ved toldboden i Bergen. Senere blev han i samme by generalskibsmåler, og her døde han den 26. oktober 1791. Broderen, der hed Frederik Carl Mund, forlod også efter nogle års forløb militæret og ombyttede sin tilværelse dér med en stilling som toldforvalter i Kolding, men han døde i Skælskør i året 1800.⁽⁵¹⁾

Også brigadérens yngste søn, Frants Mund, endte sine dage i Norge, men havde inden da været ude for adskillige omskiftelser i sin tilværelse, eftersom han synes at have haft et umådeligt besvær med at komme ind i en rigtig fast stilling. Allerede den 6. december 1717

havde han fået afslag på sit andragende om fast aflønning som jagtjunker med dén begrundelse, at han jo havde frihed til at udeblive fra jagten eller deltage i den, og da havde han i to år ikke sparet sig nogen anstrengelse for at gøre sig fortjent til kongens nåde, og ydermere havde han i samme tidsrum måttet holde sin tjener og heste »i behørig equipage og stand«. Det var naturligvis denne usikre stilling uden fast løn, der medvirkede til at forlede Frants Mund til vidtløftigheder som den tidligere omtalte affære med faderens pengeposer. Han havde uden tvivl kun fået løn, når han deltog i jagterne, og da han undertiden i månedsvis opholdt sig hjemme på Rønnebæksholm, må han have mistet ikke så få af sine indtægter.

I 1727 lærte Frants Mund en ung adelig dame at kende. Hun hed Ide Helle Margrethe Krag, og hun var datter af baron Frederik Krag til Stensballegård ved Horsens og hustru Charlotte Amalie, Griffenfeldts datter. Hun var 1726 blevet enke efter baron Jens Juel-Vind til Juellinge på Stevns, med hvem hun havde tre børn. Her på Juellinge synes Frants Mund i et vist tidsrum at have været en velset gæst, så velset og for enken så kær en gæst, at hendes fader i begyndelsen af året 1727 forbød ham oftere at vise sig på Juellinge.

Dette forbud virkede imidlertid imod sin hensigt, og det formåede ikke at sætte en stopper for det forhold, der var ved at udvikle sig mellem jagtjunkerens og Helle Margrethe Krag. Senere samme år fik Frants Mund ifølge en kongelig resolution tilladelse eller rettere ordre til at gifte sig med hende, og samtidig blev der tilkendt ham en årlig pension på 500 rdl. af baroniet. Brylluppet fandt så sted den 14. november 1727.

De nygifte boede til at begynde med i Næstved, hvor jagtjunkerens moder endnu var bosat, og her fødtes deres ældste søn, Frederik, den 12. oktober 1728. På et eller andet tidspunkt, uvist hvornår, flyttede de til København, og her fik de den 5. august 1732 en søn, Niels Mund, der dog døde, inden han nåede at komme til skelsår og alder. Omkring 1735 fik de en datter, Christiane Sofie Magdalene, opkaldt efter det regerende kongepar. Hun fødtes i København, men døde

1799 i Odense adelige jomfrukloster. Endelig fik de den 5. juni 1737 i Helliggejst kirke døbt deres yngste søn, Palle Mund.⁽⁵²⁾

Mens Frants Mund med familie boede i Næstved, havde han et nyt sammenstød med sin gamle fjende, Jacob Lysse, der stadig var den unge Boyssets fortrolige tjener. De havde den 18. august 1728 tilfældigt mødt hinanden på gaden i Ringsted, hvor de ramlede sammen i et gevaldigt klammeri. Bagefter følte jagtjunkereren sig foranlediget til at indstævne Jacob Lysse til bytinget i Ringsted, men da Frants Munds to kaldsmænd, Hans Mortensen og Jacob Frandsen, der begge var fra Ringsted, den 6. september afhjemlede deres varsel, fortalte de, at da de havde været på Basnæs for at stævne tjeneren, havde Boysset uden videre revet kaldssedlen fra dem, hvilket Boysset dog på det kraftigste tilbageviste med et tingsvidne af af 23. december 1728. Så vidt det kan ses, forfulgte Frants Mund ikke sagen.⁽⁵³⁾

I et brev af 29. december 1736 anmodede Frant Mund Kongen om tilladelse til igen at kunne komme på Juellinge, og han henviste til, at forbudet mod at komme der var forårsaget af geheimeråd Krag, der ville forhindre hans bryllup med datteren. Han var derfor af dén formening, at eftersom han jo havde fået tilladelse til at gifte sig med hende, så måtte dette forbud vel også være ophævet, således at han igen kunne få lov til at rejse til Juellinge. Om han nogensinde nåede at komme der, vides ikke, men den 28. august 1738, da den mindste dreng kun var et år gammel, døde Helle Margrethe Krag og blev kort efter bisat i det juelske kapel i Hellested kirke ved siden af sin første mand, Jens Juel-Vind.⁽⁵⁴⁾

Frants Mund blev boende i København den første tid efter, at han var blevet ene med sine børn, og den 31. oktober 1740 blev de to sønner, den ældste og den yngste, indskrevet som kadetter. Den tredie søn, Niels, var på dét tidspunkt afgået ved døden, ellers var han formodentlig blevet indskrevet samtidigt med sine to brødre.

Helle Margrethe Krag's død blev i mere end én henseende et hårdt slag for den tidligere jagtjunker. Han havde ikke blot mistet sin hustru, nej, han mistede også dén pension, han ved sit giftermål var blevet tilkendt fra baroniet. Han må derfor have siddet i meget trange

kår, så han kun med vanskelighed har kunnet klare dagen og vejen for sig selv og sine ret små børn. Sidst på året 1742 sad han så hårdt i det, at han indgik med en ansøgning til kongen og bad om at blive befordret til et embede. Han beklagede i andragendet sin meget fattige tilstand med tre små børn, som han ikke var i stand til at forsørge, siden pensionen fra baroniet var faldet bort, og han oplyste desuden, at han i flere havde søgt »at habilisere sig i hans mayts. lov og ret« for des bedre at kunne gå i hans tjeneste.

Denne ansøgning blev næsten omgående imødekommet, for Frants Mund blev udnævnt til overtoldbetjent i Bergen den 10. januar 1743 og modtog sin bestalling fjorten dage senere, og den 12. juni samme år blev han udnævnt til virkelig justitsråd. Den hele herlighed blev dog af meget kort varighed. To år efter døde Frants Mund i Bergen og blev begravet i Nykirkens sogn den 29. juli 1745. Det viste sig, at han døde i stor fattigdom. Da der var skiftesamling den 29. juli 1746, stod det hurtigt klart, at boet var insolvent, og på børnenes vegne erklærede deres formyndere, at de fragik arv og gæld.⁽⁵⁵⁾

Om jagtjunckerens sønner kan sluttelig fortælles, at Frederik Mund, den ældste, på grund af visse uregelmæssigheder, mens han tjente i den norske hær, havde en ikke helt almindelig militær løbebane, der sluttede med, at han den 8. oktober 1760 blev afskediget, kun 32 år gammel. Han var så henvist til at hutle sig igennem tilværelsen med en lille pension fra den norske kvæsthuskasse på et så beskedent beløb som 45 rdl. 60 sk. årligt. Han levede endnu i 1799, da skiftet efter søsteren fandt sted. Hun havde i sit testamente tilskrevet ham en årsrente på 20 rdl., men de penge fik han kun liden glæde af, eftersom han døde i Liers præstegæld ved Drammen den 7. oktober 1799.

Frants Munds yngste søn, Palle Mund, gik det mindre skævt for. Også han kom til militæret, hvor han i en alder af 26 år den 19. januar 1763 opnåede kaptajns karakter. Han gjorde tjeneste på de dansk-vestindiske øer, men her døde han den 14. august 1764, efter at han havde gjort tjeneste ved det vestindiske korps siden 29. oktober 1757, da han var tyve år gammel. - Der er intet som helst, der tyder på, at Frants Munds to sønner havde indgået ægteskab og dermed havde

efterladt sig livsarvinger, der havde kunnet kunne føre slægtens gamle hæderlige navn videre.⁽⁵⁶⁾

Den adelige slægt Mund blev aldrig ret omfattende, og den fostrede derfor heller ikke ret mange betydelige mænd. Det toppede med søhelten, admiral Pros Mund, og kun hans søn, den gamle brigadér Niels Mund på Rønnebæksholm formåede så nogenlunde at leve op til sin hæderkronede faders ry. *Han* kunne jo ikke gøre for, at hans to yngste sønner slet ikke var i stand til det!

Henvisninger og noter:

- 1) *Danske slotte og herregårde*, 2. udg. V, s. 168-76. -
- 2) *Franziska Carlsen: Rønnebæk sogn 1861*, s. 237.
- 3) *Rønnebæk sogn*, s. 320. *Adelsårbogen 1904* oplyser, at han kom i fangenskab ved Løddingebro. -
- 4) *Adelsårbogen 1904*, s. 339-43. -
- 5) *Severin Kjær: For 200 år siden. 1903*, s. 247-57. -
- 6) *Danske slotte og herregårde V*, s. 172 oplyser, at han overtog gården 1653, men det er utænkeligt, da han på det tidspunkt kun var 9 år gl. -
- 7) *Fra Arkiv og Museum II*, s. 47. -
- 8) *Rønnebæk sogn*, s. 237f. -
- 9) *Adelsårbogen 1904*, s. 339-43 og *Rønnebæk sogn*, s. 235f. -
- 10) *Rasmus Nielsen: Næstved købstads historie II*, s. 90-105. -
- 11) *Fra Arkiv og Museum II*, s. 46 og 69. -
- 12) *Vordingborg rytterdistrikts justitsprotokol 1721-25*, fol. 117a og 424ab. -
- 13) *Sammesteds fol. 282b-285b og 309-310*. -
- 14) *Samme*, fol. 253-54 og 265. -
- 15) *Samme*, fol. 240a-278a. -
- 16) *Bulte eller Bulte huse, et bakket område i Everdrup sogn mellem Bøgesø og Lille Tvede i Næstelsø sogn. Det har altså i forrige tider været dækket af skov*. -
- 17) *Vordbg. rytterdistr. jusprot. 1721-25*, fol. 247-48, 261, 272-78, 280 og 365-66. -
- 18) *Samme*, fol. 301b og 326a. -
- 19) *samme*, fol. 272b-273b. -
- 20) *Samme*, fol. 220b-226b. -
- 21) *Severin Kjær: Fra stavnsbåndets dage, 1888*, s. 36f. -
- 22) *Sjællandske retsbetjentarkiver indtil 1919, Sorø amt I*, s. 3. -
- 23) *Vordbg. rytterdistr. jus. prot., 1721-25*, fol. 150a. -
- 24) *Samme*, fol. 290b-313b. -
- 25) *Samme*, fol. 205b-208a. -
- 26) *Samme*, fol. 208a-211a. -
- 27) *samme*, fol. 215a- 216b. -
- 28) *Skælskør bys tingbog, 1721-22*, fol. 54a-55b. -
- 29) *Vordbg. rytterdistr. jus. prot., 1721-25*, fol. 202a-203a og 211ab. -
- 30) *samme*, fol. 112a. -
- 31) *En rigsdaler kroner = 4 mark, også kaldet sletdaler*. -
- 32) *Samme jus. prot., fol. 149a-150b. og 164b*. -
- 33) *Samme*, fol. 219a-220a. -
- 34) *Samme*, fol. 231b-233a. -

- 35) *Det tyske hundsvot eller hundsfot betegner egentlig en hunhunds kønsdele, men er her brugt som et særdeles nedsettende skældsord. -*
- 36) *Samme jus. prot. fol. 288-290. -*
- 37) *Chr. Fr. de Boyssset var en hyppig gæst på Grevensv ænge, især når baronen var fraværende. -*
- 38) *Samme jus. prot., fol. 288-90. Schjøttz: Fra Sjællandsfars landsting, s. 121-23. -*
- 40) *Samme jus. prot., fol. 290-291. -*
- 41) *Samme, fol. 371-72., 376, 381-83, 386 og 447b-48a. -*
- 42) *Samme, fol. 416a-417b. -*
- 43) *Kronedaleren var som nævnt 2/3 daler, mens kurantdaleren havde samme værdi som 4/5 speciedaler. -*
- 44) *Samme jus. prot., fol. 427ab og 444b. -*
- 45) *Adelsårbogen 1904, s. 339-43, jus. prot., fol. 435b og Danmarks kirker, Præstø amt II, s. 727-30. -*
- 46) *Flakkebjerg herreds tingbog 1723-42, fol. 68-69, Carlsen: Rønnebæk sogn, s. 239f, og Danske slotte og herregårde V, s. 175f. -*
- 47) *Flakkebjerg herreds tingbog 1723-42, fol. 68a. -*
- 48) *Adelsårbogen 1904, s. 339-43, Traps Danmark, Præstø amt 1955, s. 267. -*
- 49) *Flakkebjerg herreds tingbog 1723-42, fol. 68-69. -*
- 50) *Carlsen: Rønnebæk sogn, s. 239-41. -*
- 51) *Hirsch: Danske og norske officerer 1648-1814 (Rigsarkivet), Richter: 100 års dødsfald 1791-1890 og Pers. Tidsskr. 1932, s. 285. -*
- 52) *Pers. Tidsskr. 1884, s. 302-11. -*
- 53) *Flakkebjerg herreds tingbog 1723-42, fol. 260-61. -*
- 54) *Danmarks kirker, Præstø amt s. 423, og Pers. Tidsskr. 1884, s. 303f. -*
- 55) *Pers. Tidsskr. 1884, s. 304f. -*
- 56) *Pers. Tidsskr. 1884, s. 307-10 og Pers. Tidsskr. 1932, s. 283.*

Tilføjelse: I biografien i min bog »Dengang og sidenhen« bør anføres under »Kronikker og dagbladsartikler« »Tredivernes troubadour«, essay om Nis Petersen, i Silkeborg seminariums årsskrift 1958, samt to kirkebeskrivelser: Vallensved kirke 1980, 2. udgave 2004 og Fodby kirke, 1995.

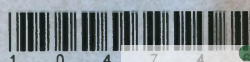
I. Udgivne bøger:

- Dagen og vejen. Digte. Skyttes forlag. Ry. 1941.
Tegn i støvet. Digte. Nyt Bogforlag, Odense. 1943.
Tidens stævne. En samling vers. Hovedstadens forlag 1945.
Smeden fra Stavstrup. En sydsjællandsk kulturpersonlighed. 1947.
Af en bondeslægts historie. 1951.
Af Vallensved sogns historie. 1954.
Sparekassen for Hårslev, Hyllested og Ting Jellinge. 1967
Dengang det var før. Erindringsfortællinger. Forlaget i Haarby. 1988.
Dengang det blev senere. Erindringsfortællinger. 1995.
Landsbyliv i tyverne. Erindringsfortællinger. 1999.
Krigen i Førsløv. Fortællinger fra fordums dage. 2000.
Fare, fare, krigsmand. 2001.
Søde ord og dyre løfter. Optegnelser fra tingbøger. 2002.
Dengang og siden hen. Erindringsfortællinger. 2003.
Brigadéren på Rønnebæksholm. 2004

3

DIS-Danmark

1 0 4 7 4

SLEGTSFORSKERNES BIBLIOTEK